

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra bezpečnostních studií

Rizika spojená s užíváním internetu u dětí a mládeže

Bakalářská práce

Risks associated with the use of the Internet among children and youth

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

Mgr. Josef DUBSKÝ

AUTOR PRÁCE

Vendula KUBŮ

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 15. 3. 2022

Vendula KUBŮ

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Josefu Dubskému za vedení mé práce, cenné rady a ochotu. Zároveň bych chtěla poděkovat mé rodině a přátelům za podporu.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou rizik spojených s užíváním internetu u dětí a mládeže. Uvedeny a definovány jsou základní pojmy z této oblasti a charakterizovány jednotlivé rizikové jevy, s kterými se děti a mládež mohou v prostředí internetu setkat. Následně jsou uvedeny dopady rizikových jevů, konkrétní případy a vztah těchto jevů vzhledem k legislativě. Práce se zaměřuje také na prevenci rizikového chování na internetu, a to v rámci školy a rodiny. Představeny jsou preventivní projekty, jejichž cílem je daným rizikům předcházet, edukovat o nich společnost a případně poskytnout pomoc s jejich řešením. Významnou součástí této práce je také reinterpretace výsledků dotazníkového šetření výzkumu EU Kids Online, které poukazují na aktuálnost této problematiky.

Klíčová slova

rizika * internet * sociální sítě * děti * mládež * prevence

Annotation

This bachelor's thesis deals with the issues and risks of using the Internet among children and youth. The basic facts from this area are defined and introduced such as the characterized, individual, risky phenomenon with which can children and youth come across in the area of the Internet. Subsequently, this work includes impacts of the risky phenomenon, specific cases, and connection of this phenomenon to the legislative. This work also focuses on the prevention of risky behavior on the Internet within the school and family circle. Preventive projects are introduced in this work, the aim of which is to prevent the given risk, educate the society about them and, if necessary, provide assistance with their solution. An important part of this work is also a reinterpretation of questionnaire survey research of EU Kids Online results, which refer to the topicality of this issue.

Keywords

risks * internet * social media * children * youth * prevention

Obsah

Úvod	7
1 Vymezení základních pojmů	9
1.1 Dítě	9
1.2 Mládež	9
1.3 Internet	11
1.4 Sociální sítě	11
1.5 Kyberprostor	14
2 Rizika v prostředí internetu	15
2.1 Kyberšikana	15
2.2 Kybergrooming	21
2.3 Sexting	26
2.4 Kyberstalking	30
2.5 Netolismus	32
2.5 Dopady rizikových jevů na internetu	34
3 Prevence rizikového chování	39
3.1 Prevence v rámci školy	40
3.2 Prevence a role rodičů	40
3.3 Preventivní projekty	41
3.3.1 E-Bezpečí	42
3.3.2 Bezpečný internet	42
3.3.3 Seznam se bezpečně!	42
3.3.4 Národní centrum bezpečnějšího internetu	43
3.3.5 Dokument „V SÍTI“	43
4 EU Kids Online	44
4.1 EU Kids Online IV	44
4.1.1 Používání internetu	45

4.1.2 Online rizika	46
4.2 Shrnutí reinteretovaných dat	49
Závěr	51
Seznam použité literatury	53
Monografie	53
Zákonná úprava	54
Webové stránky a elektronické zdroje	54
Seznam příloh	57
Přílohy práce	58
Seznam zkratek	67

Úvod

V posledních letech došlo k velkému rozvoji moderních informačních technologií, které se staly běžnou součástí každodenního života mnoha lidí. S tím souvisí i rozvoj internetu a sociálních sítí, které jsou velmi populárním fenoménem u současné generace dětí i mládeže, kteří v tomto prostředí vyrůstají. Tento rozvoj s sebou bezesporu přinesl nespočet výhod a možností zjednodušujících naše životy. Můžeme snadno komunikovat s našimi blízkými, ale i s naprosto cizími lidmi na druhém konci světa, lehce sdílet a získávat různé informace, nalézt zde zábavu, ale i místo pro práci a vzdělávání.

Tento rozvoj je však doprovázen různými nevýhodami a rizikovými jevy, které mohou být pro uživatele internetu zdrojem negativních dopadů. Velmi zranitelné jsou děti a mládež, kteří nemají mnoho zkušeností a taková rizika si často vůbec neuvědomují. Netuší, co je v tomto prostředí může potkat a nechovají se vždy bezpečně. Proto je důležité těmto rizikům věnovat pozornost, seznámit s nimi uživatele internetu a snažit se jim co nejvíce předcházet.

Cílem bakalářské práce je popsat problematiku rizik spojených s užíváním internetu u dětí a mládeže se zaměřením na užívání sociálních sítí. Spolu s tím budou uvedeny možné dopady rizikových jevů a způsoby prevence rizikového chování. V práci je využita zejména metoda deskriptivní k popsání vybraných rizik, komparace literárních zdrojů k danému tématu a sekundární analýza empirických dat a jejich interpretace. Datovou oporou práce jsou výsledky výzkumu EU Kids Online IV, v jehož rámci proběhl v letech 2017-2018 sběr dat na českých školách.

První kapitola se věnuje vymezení základních pojmů souvisejících s tématem bakalářské práce, které je potřeba pro pochopení a orientaci v dané problematice definovat. Součástí je také popis nejvyužívanějších sociálních sítí českými dětmi. Druhá kapitola, která je stěžejní částí práce, je zaměřena na popis a charakteristiku vybraných rizik, která se v prostředí internetu a sociálních sítí vyskytují a s kterými se děti a mládež mohou setkat. Uvedeny jsou také dopady těchto rizik a jejich vztah k legislativě. Pro ilustraci jsou u každého z rizikových jevů uvedeny konkrétní případy z prostředí České republiky či zahraničí, které poukazují na jejich závažnost. V následující kapitole je věnována

pozornost prevenci rizikového chování na internetu na úrovni školy i rodiny s uvedením několika preventivních projektů. Následující část práce spočívá v reinterpetaci dat vybraného výzkumu.

Zdrojová opora je velmi silná a hlavním východiskem jsou materiály od Lenky Hulanové (Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality) a Aleny Černé (Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem). Dalším významným zdrojem je publikace Martina Kožíška a Václava Píseckého (Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online). Citace všech použitých zdrojů jsou uvedeny s pomocí stránky Citace.com.

1 Vymezení základních pojmů

V této kapitole budou popsány a definovány základní pojmy, které v práci budou nejvíce užívány, a které je pro pochopení dané problematiky potřeba vymežit. Těmito pojmy jsou dítě, mládež, internet, sociální síť a kyberprostor.

1.1 Dítě

Jedním z hlavních pojmů této práce je dítě. Definice tohoto pojmu však není jednotná a je vymezena v několika odborných publikacích i právních předpisech. Z právního hlediska se dle § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník pod pojmem dítě rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákoník nestanoví jinak.¹ Definice dítěte je uvedena i v § 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Tento zákon vnímá dítě jako osobu mladší patnácti let.²

Podobně je dítě vymezeno také z psychologického hlediska, kdy Psychologický slovník definuje dítě jako lidského jedince v období od narození do patnácti let.³ Dle Pedagogického slovníku je dítětem lidský jedinec v životní fázi od narození do období adolescence.⁴

Termín dítě je úzce spjat s termínem dětství. Dle Sociologického slovníku jde o první úsek sociálního vývoje člověka, který začíná narozením a končí podle tradičního pojetí v sedmém roce života. Biologicky končí toto období pubertou a sociálně možnostmi vlastního odpovědného života.⁵

1.2 Mládež

Dalším významným pojmem je mládež. Pohledů na termín mládež existuje několik, a proto ani v tomto případě definice není úplně jednotná. Různá pojetí tohoto termínu se liší především v užívaném věkovém vymezení. Autoři Průcha, Walterová a Mareš v Pedagogickém slovníku uvádí, že mládež je

¹ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

² Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů* v posledním znění

³ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Praha: Jiří Budka, 1993. ISBN 80-901549-0-5. s. 39.

⁴ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2. s. 46.

⁵ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0. s. 59.

„sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých“. Tato skupina se zároveň vyznačuje specifickým chováním, myšlením, hodnotami a postoji.⁶

Pro porovnání lze uvést vymezení mládeže z právního hlediska. Tento pojem je definován v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. V § 2, odstavci 1 tohoto zákona je mládež vymezena následovně:

„Není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí

a) mládeží děti a mladiství,

b) dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku,

c) mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku; má se za to, že mladistvým je i ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok věku, ale u něhož není možné bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáchání provinění překročil osmnáctý rok věku.“⁷

Obecně jsou tedy mládeží osoby ve věku do osmnácti let.

Pro vymezení pojmu mládež je možné využít pojmu mládí. Jandourek vymezuje mládí jako fázi životního cyklu, která se nachází mezi dětstvím a dospělostí. Pro toto období je charakteristické dokončování fyzických změn organismu a příprava na převzetí rolí dospělého, odpoutávání se od primární rodiny, hledání nových hodnot a nových autorit. Tato fáze zahrnuje také přípravu na budoucí povolání. Jandourek dodává, že časové vymezení tohoto období je obtížné. Za počátek lze podle něj považovat ukončení povinné školní docházky a za konec nástup do zaměstnání a založení rodiny.⁸

⁶ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2. s. 125.

⁷ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů v posledním znění

⁸ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0. s. 160.

1.3 Internet

Internet je v dnešní době již běžnou součástí našich životů a spousta lidí si bez něj nedokáže svůj život představit. Možností, jak internet využít, je nespočet. Svým uživatelům může přinášet spousty výhod, ale i nevýhod a být tak pro ně místem, kde se lze setkat s různými riziky.

Škyřík definuje internet jako „*veřejně dostupný celosvětový systém vzájemně propojených počítačových sítí, které přináší data pomocí přepínání paketů za použití standardizovaného Internet Protokolu (IP) a dalších protokolů*“.⁹

1.4 Sociální sítě

Jednou ze služeb poskytovaných internetem jsou sociální sítě, které se v posledních letech stávají stále více populárními napříč všemi věkovými skupinami. Pomocí této služby mohou uživatelé vytvářet profily na různých sociálních sítích a využívat je ke komunikaci, sdílení informací, fotografií, videí a dalšího. Kožíšek a Písecký o sociální síti uvádí, že „*je to internetová služba, která umožňuje svým členům vytvářet veřejné, uzavřené nebo i firemní profily, prezentace, diskuzní fóra, a nabízí prostor pro sdílení fotografií, videí, obsahu a dalších aktivit*“.¹⁰

Pro sociální síť jsou typické 3 základní znaky:

- **Profil** – vytvoření profilu umožní přístup na sociální síť a její používání. Jde o virtuální vizitku, pod kterou uživatel na síti vystupuje, obsahující osobní údaje (např. jméno, fotografie, záliby).
- **Komunita** – je hlavní funkcí sociální sítě. Uživatelé se mohou sdružovat do komunit, které propojují různé skupiny lidí se společnými zájmy nebo názory.
- **Interakce** – uživatel se může na sociální síti projevovat prostřednictvím příspěvků, které mohou mít podobu textu nebo třeba fotografie a jsou viditelné pro ostatní uživatele. Ti na ně mohou reagovat např.

⁹ ŠKYŘÍK, Petr. *Internet: definice, možnosti, vize*. Brno: Tribun EU, 2009. Knihovnicka.cz. ISBN isbn978-80-7399-784-7. s. 5.

¹⁰ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně na internetu, průvodce chováním ve světě online*. 1. vyd. Praha: Grada publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 24

okomentováním nebo sdílením na svém profilu, čímž dochází ke vzájemné interakci uživatelů.¹¹

Oblíbenost sociálních sítí potvrzují data získaná při výzkumu České děti v kybersvětě z roku 2019. Z těch vyplývá, že české děti ve věku 7-17 let na internetu tráví nejvíce času právě na sociálních sítích. Více než polovina dětí mladších 13 let (51,75 %) ale tyto sítě využívá i přes to, že nespĺňuje minimální věkovou hranici stanovenou pro jejich používání. V současnosti existuje několik desítek sociálních sítí. Výzkum ukázal, že k těm nejpoblárnějším a nejvyužívanějším u českých dětí patří YouTube, Facebook, Instagram a TikTok.¹²

YouTube

Sociální síť YouTube umožňuje uživatelům nahrávání a sledování videí, jejich komentování, hodnocení, sdílení či vytváření vlastních seznamů videí (tzv. playlistů). Sdílená videa se mohou týkat různých témat a jejich tvůrci jsou jak amatéři, tak profesionálové. Na YouTube lze najít hudební videoklipy, vzdělávací videa, zábavná videa, videa s recepty, ale i filmy nebo seriály. U spousty dětí jsou velmi oblíbení tzv. YouTubeři, kteří tvoří videa pro své sledovatele a fanoušky, čímž vytváří komunitu. Dle podmínek může tuto službu užívat každý, kdo dosáhl alespoň 15 let. Mladší děti pak mohou využívat službu YouTube Kids, pokud jim to dovolí rodič či zákonný zástupce.¹³

Facebook

Facebook je jednou z nejpoužívanějších a nejrozšířenějších sociálních sítí na světě, kterou v roce 2004 založil Mark Zuckerberg. Původně sloužila jako komunitní systém pro studenty Harvardovy univerzity. Postupně však začala získávat na popularitě, a proto byla v roce 2006 zpřístupněna všem osobám starším 13 let.¹⁴ Její uživatelé ji využívají ke vzájemné komunikaci s přáteli,

¹¹ Sociální síť. *Nebojte se Internetu* [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://www.nebojteseinternetu.cz/page/3396/socialni-site/>

¹² Téměř tři čtvrtiny dětí oslovených na internetu se vydají na schůzku s cizím člověkem, ukázal výzkum. *E-Bezpečí* [online]. 2019 [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/ceske-deti-v-kybersvete-2019>

¹³ Podmínky poskytování služeb. *YouTube* [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/t/terms>

¹⁴ HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 93.

hledání nových přátel, sdílení fotek, videí a dalších příspěvků. Sloužit může i pro firmy díky možnosti vytváření firemních profilů. Síť svým uživatelům dále nabízí možnost vytvářet události různého charakteru a rozesílat na takové akce pozvánky.

Instagram

Instagram je sociální síť určené ke sdílení fotografií a videí. Vznikla v roce 2010 a v roce 2012 byla koupena společností Facebook.¹⁵ Uživatelé zde mohou sdílet a upravovat fotografie a videa, aplikovat na ně různé filtry, přidávat k nim popisky nebo hudbu. Instagram má stejně jako Facebook stanovenou minimální věkovou hranici pro používání na 13 let. Lidé mají při vytvoření profilu možnost si zvolit, zda jejich profil bude veřejný, tedy přístupný všem, nebo soukromý.

Jedná se především o aplikaci určenou pro mobily. Příspěvky je však možné procházet také na počítači. Jednou z dalších funkcí, které tato služba nabízí, je komunikace mezi uživateli prostřednictvím zpráv a možnost hovorů či videohovorů. Časté je sdílení příběhů („stories“), což jsou fotografie nebo videa, která jsou na profilu uživatele viditelná po dobu 24 hodin. Aplikace také nabízí možnost živého vysílání, kdy uživatel živě vysílá a ostatní ho mohou sledovat, pokládat mu otázky či psát vzkazy.¹⁶

TikTok

TikTok je sociální síť, která byla spuštěna v roce 2017 a nahradila dřívější síť Musical.ly. I přes to, že se jedná o poměrně novou sociální síť, tak se těší velké oblibě po celém světě, a to i u českých dětí. Stejně jako Instagram funguje převážně jako mobilní aplikace, kde minimální věková hranice pro používání je stanovena na 13 let.¹⁷ Rovněž umožňuje vytvoření profilu, který je dle volby uživatele buď soukromý, nebo veřejný. Hlavní funkcí a podstatou této sítě je nahrávání a sdílení krátkých videí doprovázených hudbou či efekty. Kromě toho umožňuje komunikaci mezi uživateli prostřednictvím zpráv.

¹⁵ KUBALA, Lukáš. Facebook umírá, žezlo přebírá Instagram. *E-Bezpečí* [online]. 2019, roč. 4, č. 1, s. 34-37 [cit. 2021-11-09]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1440>

¹⁶ Features. *Instagram* [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://about.instagram.com/features>

¹⁷ KOPECKÝ, Kamil. Problém zvaný Tik Tok. *E-Bezpečí* [online]. 2019, roč. 4, č. 1, s. 5-11 [cit. 2021-11-09]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1403>

1.5 Kyberprostor

Ve spojitosti s internetem a sociálními sítěmi je vhodné uvést s tím související pojem kyberprostor. Hulanová uvádí, že tento termín se používá pro označení „*virtuálního světa vytvářeného moderními technologiemi paralelně ke světu reálnému*“. Dodává, že tento svět se lidem otevírá v momentě, kdy vstupují do on-line prostředí za pomoci internetových sítí. Pro kyberprostor je typické, že se v něm mění chování lidí, jejich vzájemné vztahy a také vnímání nejen druhých, ale i sebe sama.¹⁸

Po vymezení základních pojmů objevujících se v souvislosti s danou problematikou se lze zaměřit na jednotlivá rizika, která se v kyberprostoru vyskytují, a proto budou předmětem následující kapitoly.

¹⁸ HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 27-28.

2 Rizika v prostředí internetu

Informační a komunikační technologie jsou pro naši společnost bezpochyby velkým přínosem. Avšak stejně jako jsou tyto technologie hojně využívány, mohou být také zneužívány. V kyberprostoru může každý vystupovat tak, jak chce, a proto se chování lidí v tomto prostředí často odlišuje od chování v reálném životě. Neustálý rozvoj a zvyšující se intenzita používání těchto technologií s sebou kromě mnohých pozitiv přináší také řadu rizik.

Riziko označuje nežádoucí událost, která může, ale také nemusí nastat.¹⁹ Takových rizik je na internetu a sociálních sítích mnoho a jsou nebezpečná zejména pro děti, které si je často ani neuvědomují a nevědí, čemu jsou v tomto prostředí vystaveny. Rizikovost jevů a jejich nárůst lze vidět na statistikách zveřejněných Policií ČR, které ukazují trend setrvalého nárůstu kriminality v kyberprostoru. V roce 2011 bylo evidováno 1 502 trestných činů spáchaných v kyberprostoru, přičemž v roce 2019 jich bylo 8 417.²⁰

V následujících podkapitolách budou představeny a charakterizovány vybrané rizikové jevy, které jsou považovány za nejnebezpečnější a nejrozšířenější, včetně jejich dopadů. Konkrétně se jedná o kyberšikanu, kybergrooming, sexting, kyberstalking a netolismus.

2.1 Kyberšikana

Jedním z nejčastějších rizik, se kterým se děti a mládež na internetu setkávají, je kyberšikana. Ta je spjata s klasickou šikanou, která „*spočívá ve snaze útočníka ublížit, ponížit, zesměšnit, urazit jiného, ať fyzicky či psychicky*“. Jak již název napovídá, kyberšikana je klasická šikana přenesena do světa počítačů, mobilních telefonů a internetu. Kolouch uvádí, že tento prostor poskytuje útočníkovi použití nástrojů a prostředků, které umožňují mnohem větší dopad na oběť než by tomu bylo v reálném světě.²¹

Kyberšikana je poměrně novým fenoménem, který se stále rozvíjí, neexistuje tak jednotná definice a v literatuře se jich vyskytuje několik. Hulanová

¹⁹ ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6. s. 9.

²⁰ Kyberkriminalita. *Policie ČR* [online]. [cit. 2021-11-11]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/kyberkriminalita>

²¹ KOLOUCH, Jan. *Cybercrime* [online]. Praha: CZ.NIC, 2016 [cit. 2021-11-11]. ISBN 978-80-88168-18-8. Dostupné z: <https://knihy.nic.cz/files/edice/cybercrime.pdf> s. 309.

vymezuje kyberšikanu jako „specifický druh šikany, který využívá internet, mobilní telefony a další nástroje moderních komunikačních technologií za účelem ublížení či zesměšnění jiné osoby“.²²

Kožíšek a Písecký uvádí, že jde o „jakékoliv chování, jehož záměrem je vyvést z rovnováhy, ublížit, zastrašit nebo jinak ohrozit oběť za pomoci moderních informačních technologií (zejména pak internetu nebo mobilního telefonu)“.²³

Z výše uvedených definic vyplývá, že kyberšikanu a šikanu spojuje stejný úmysl – někomu ublížit fyzicky nebo psychicky. Hlavním rozdílem mezi nimi je pak prostředí, ve kterém se tyto jevy odehrávají. Důležité je zmínit to, že kyberšikana má ve většině případů původ právě v klasické šikaně a ve vztazích v reálném světě, které se přenáší do prostředí internetu. Útočník sice v mnoha případech vystupuje anonymně, ale většina obětí kyberšikany útočníka zná, jelikož to bývá někdo ze školy nebo někdo známý.²⁴

V porovnání s klasickou šikanou, ke které dochází nejčastěji ve škole či jejím blízkém okolí, je u kyberšikany obtížné útok předvídat. Může přijít kdykoliv a kdekoliv. Stačí být na počítači, připojen k internetu nebo mít u sebe mobilní telefon. V dnešní době, kdy jsou tyto technologie oblíbenou zábavou dětí a mládeže, je tak nemožné se před kyberšikanou schovat. Jak uvádí Martínek, může nás dostihnout i v tom nejbezpečnějším prostředí, kterým by měl být domov.²⁵

O kyberšikaně lze hovořit v případě, že je oběť napadána cíleně a opakovaně. Kyberšikana může mít mnoho podob. Jedná se například o verbální útoky, ztrapňování a zesměšňování oběti šířením fotografií, videí či audia, vyhrožování a zastrašování, krádež identity či vniknutí na účet, vydírání nebo obtěžování pomocí zpráv.²⁶ Výsledky výzkumu EU Kids Online IV ukazují, že

²² HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 37.

²³ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 62.

²⁴ ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7. s. 48-49.

²⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6. s. 172.

²⁶ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 62.

nejčastější formou útoku, s kterou se české děti na internetu setkávají, je obdržení hnusných nebo nepříjemných zpráv.²⁷

Jak již bylo zmíněno výše, virtuální svět umožňuje lidem vystupovat anonymně, čímž získávají určitý pocit bezpečí a odvahy. Mohou se schovat za přezdívku či falešný účet a vytvářet si stále nové identity. Díky anonymitě mohou útočníci dosáhnout převahy a komunikovat bez ohledu na jejich nedostatky. Dovolí si tak provést to, k čemu by se v reálném životě neodvážili. Přesto však anonymita automaticky neznamená, že je útočník chráněn a nelze ho vypátrat. Každý, kdo se pohybuje na internetu, by měl mít na paměti, že po sobě zanechává „virtuální stopu“, která hraje důležitou roli a pomáhá při snaze odhalit útočníka.²⁸

Martínek ve své publikaci upozorňuje na to, že v některých případech bývá obtížné kyberšikanu rozpoznat, protože na rozdíl od klasické šikany nemá oběť viditelné stopy (např. modřiny). Oběti působí uzavřeně, nechtějí komunikovat s ostatními o svých problémech a mění se jejich chování. Právě těchto změn v chování je podstatné si všimnout, jelikož děti mají často strach se svěřit s tím, že jim někdo ubližuje a na celou situaci a řešení problému tak zůstávají samy. Mezi projevy, které mohou ukazovat na probíhající kyberšikanu u dítěte či dospívajícího, radí Martínek tyto:

- jedinec přestane používat mobil či počítač,
- často a náhle se mění jeho chování a vystupuje ustrašeně,
- při čtení zpráv působí neklidně a nervózně,
- při odchodu od počítače je rozčilený nebo frustrovaný,
- jedinec nechce mluvit o tom, co na počítači dělá,
- objevují se u něj potíže se spánkem.²⁹

²⁷ BEDROŠOVÁ, Marie, Renata HLAVOVÁ, Hana MACHÁČKOVÁ, Lenka DĚDKOVÁ a David ŠMAHEL. *EU KIDS ONLINE IV v České republice: České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z:

https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf

²⁸ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 62.

²⁹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6. s. 173-179.

Aktéři kyberšikany

Účastníci kyberšikany, tedy ti, kteří s ní mají nějakou zkušenost, se nejčastěji člení do tří skupin – útočníci, oběti a přihlížející.

Útočníkem neboli **agresorem** kyberšikany může být kdokoli, skupina agresorů je proto různorodá. Lze mezi nimi najít jak jedince s problémovým chováním (častá absence ve škole, kouření, pití alkoholu, podprůměrné výsledky), tak i inteligentní jedince s výborným prospěchem, kteří své chování umí dobře maskovat. Z hlediska emoční stránky jsou agresori méně empatictí než ostatní děti a nedokážou se do oběti vcítit. Agresor sedící za obrazovkou nemůže vidět, jak oběť na jeho chování reaguje nebo co prožívá. Proto si ani nemusí uvědomit, co svým jednáním způsobuje. Dalším znakem agresorů jsou emočně chudší vztahy v rodině. Rodiče se nezajímají o to, co děti na telefonu či internetu dělají, což vede k tomu, že agresorům může jejich chování dlouho procházet bez povšimnutí.³⁰

Agresory lze rozdělit do jednotlivých kategorií, kdy každý z nich má určitý styl kyberšikanování. Odlišují se od sebe motivem, způsobem šíření svého jednání či skrýváním. Někteří kyberšikanují tajně, jiní naopak vyžadují publikum. Rozlišují se následující typy agresorů:

1. Pomstychtivý andílek

Tento jedinec sám sebe nepovažuje za agresora. Naopak se vnímá jako ten, kdo napravuje zlo a svým jednáním chrání sebe nebo ostatní před někým zlým. Často je sám obětí šikany či kyberšikany, proto se to snaží druhým oplátit a pomstít se.

2. Bažící po moci

Jak už název napovídá, agresor tohoto typu chce dávat najevo svou autoritu a sílu. Využívá strachu k ovládnutí ostatních a pro své jednání potřebuje publikum. Svými útoky chce vyvolat reakci publika a stupňuje je do doby, dokud se mu požadované reakce nedostane. Pachatelem takové kyberšikany se často stává oběť klasické šikany, které v kyberprostoru dodává odvalu to, že může být

³⁰ ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7. s. 64-66.

anonymní a nesetká se se svojí obětí tváří v tvář. Málokdy si uvědomuje závažnost svého jednání a jedná se o nejnebezpečnější typ kyberagresora.

3. *Sprosté holky*

V tomto případě jsou typickými agresory dívky, které se nudí a vyhledávají zábavu tím, že šikanují ostatní, většinou dívky. Kyberšikanu páchají ve skupině nebo ji ve skupině plánují. Vyžadují publikum, snaží se ostatním ukázat, co jsou zač a touží po získání obdivu. Pokud dívky ve své činnosti nenajdou zábavu, kterou hledaly, může kyberšikanování rychle skončit.

4. *Neúmyslný kyberagresor*

Tohoto agresora vůbec nenapadne, že by jím mohl být. Před ostatními uživateli na internetu si hraje na „tvrďáka“, často vystupuje pod cizí identitou a na zprávy ostatních reaguje ve vzteku nebo frustraci. Nedělá to ale záměrně, o následcích a závažnosti svého jednání vůbec nepřemýšlí a považuje ho za legraci. Pokud je tento kyberagresor vypátrán, bývá překvapený, když ho za agresora označí.³¹

Obětí kyberšikany se může stát kdokoli a může být vybrána i zcela náhodně.³² Větší riziko stát se obětí hrozí těm, kteří na internetu tráví hodně času, častěji komunikují prostřednictvím sociálních sítí a sdílejí o sobě až příliš osobních údajů. Oběti se stávají zranitelnějšími, protože se na internetu ve srovnání s ostatními více sebeodhalují, tzn. sdělují při komunikaci více osobních až intimních informací, které mohou být lehce zneužity.³³

Při určení typů obětí kyberšikany se vychází z typologie obětí klasické šikany. Ty se dělí na oběti pasivní a na tzv. oběti-provokatéry. Pasivní oběti jsou charakterizovány jako slabé a zranitelné děti a dospívající, kteří obtížněji zapadají do kolektivu. Jsou fyzicky méně zdatní, a tak jsou pro agresory snadným cílem. Pro oběti-provokatéry je typická hyperaktivita, impulzivnost či agresivita a nepřátelskost. Jak vyplývá z názvu, svým chováním provokují a upoutávají pozornost agresora. Tím mohou vyvolávat pocit, že si šikanu

³¹ VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5. s. 92-93.

³² Tamtéž, s. 95.

³³ ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7. s. 62-63.

zaslouží, i když tomu tak není. Oba zmíněné typy tak patří mezi typy obětí kyberšikany, které Macháčková a Dědková doplňují o další dva. Prvním typem je agresor, který se sám stává obětí, protože se mu takto oběť mstí nebo kvůli tomu, že na internetu jeho chování vyvolá odpor více lidí. Druhým typem jsou děti, které nijak výrazně nevybočují a v kolektivu fungují bez větších problémů, ale na internetu jsou snadněji zranitelné.³⁴

Přihlízející, někdy označováni jako publikum, tvoří třetí významnou skupinu aktérů kyberšikany. Protože se kyberšikana odehrává na internetu, může se stát přihlízejícím kdokoli, kdo se v tomto prostředí pohybuje. V některých případech se může jednat dokonce o milióny osob z celého světa.³⁵

U přihlízejících je problémové to, že spousta z nich neví, jak správně na kyberšikana reagovat. Někteří se bojí, že by svou reakcí celou situaci ještě více zhoršily nebo by se agresor obrátil proti nim a oni sami by se tak stali obětí. Pokud by však proti agresorovi vystoupili, dost možná by ho zastrašili a od dalšího jednání odradili, jelikož je tato reakce považována za jeden z nejdůležitějších faktorů bránících dalšímu pokračování kyberšikany. Často však přihlízející nijak aktivně nereagují, proto mohou nevědomky podporovat agresora, který si jejich mlčení vyloží jako souhlas.³⁶

Kyberšikana a legislativa

Kyberšikana může mít závažné důsledky. Sama o sobě však není považována za trestný čin nebo přestupek. Stejně je tomu i u klasické šikany a zákon tak tyto dva pojmy nezná. Pokaždé záleží na konkrétním jednání útočníka, protože některé způsoby, kterými je kyberšikana realizována, mohou naplňovat skutkovou podstatu některých trestných činů stanovených v trestním zákoníku.³⁷ Aplikován by tak mohl být například § 175 (Vydírání), § 184 (Pomluva), § 353 (Nebezpečné vyhrožování) nebo § 354 (Nebezpečné pronásledování) trestního

³⁴ ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7. s. 61-62.

³⁵ VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5. s. 94.

³⁶ ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7. s. 70-71.

³⁷ KOLOUCH, Jan. *Cybercrime* [online]. Praha: CZ.NIC, 2016 [cit. 2021-11-11]. ISBN 978-80-88168-18-8. Dostupné z: <https://knihy.nic.cz/files/edice/cybercrime.pdf> s. 312.

zákoníku.³⁸ Kolouch upozorňuje na to, že použití některých výše zmíněných a dalších souvisejících ustanovení může být problematické nebo dokonce nemožné, pokud se jedná o kyberšikanu, která je uskutečňována neustálým zesměšňováním a ztrapňováním prostřednictvím nových technologií.³⁹

Případ Amandy Todd

Dostatečnou ilustrací závažnosti tohoto rizikového jevu může být konkrétní případ kyberšikany z USA. Příběh Amandy Todd obletěl celý svět a je pravděpodobně jedním z nejznámějších v oblasti této problematiky. Když byla Amanda v sedmé třídě, rozhodla se najít si kamarády na internetu. Ti jí navedli k tomu, aby se na kameru odhalila, čehož někdo využil a pořídil ze záběrů intimní fotografie. O rok později, když jí bylo dvanáct let, ji na internetu oslovil neznámý muž. Tvrdil, že má její fotografie, které zveřejní, pokud se před ním nesvlékne znovu. Když Amanda odmítla, rozeslal její fotografie rodině a kamarádům, postupně se rozšířily mezi spolužáky po celé škole, kde se stala terčem šikany, a kolovaly i po internetu. Denně čelila sexuálními návrhům a posměškům. Nepomohlo ani přestěhování a změna školy, situace se opakovala a celá záležitost jí pronásledovala. To ji dovedlo až k tomu, že se pokusila spáchat sebevraždu, avšak neúspěšně. Její stav se nadále zhoršoval, což vedlo k dalšímu pokusu o sebevraždu, který už byl úspěšný. Amanda několik týdnů před sebevraždou zveřejnila na YouTube video, kde popisuje svůj příběh a prosí o pomoc. Video se rychle rozšířilo po celém internetu, pomoci jí však už nikdo nedokázal.⁴⁰ Na tomto případě lze jasně vidět, kam až může šikana a kyberšikana v tom nejhorším případě zajít. To, co pro někoho může být pouhý vtip, může druhého dostat do situace, kdy je pro něj jediným únikem smrt.

2.2 Kybergrooming

Pro děti a mládež je prostředí internetu a sociálních sítí vhodným místem pro seznámení s někým novým. Výsledky dotazníkového šetření v rámci

³⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

³⁹ KOLOUCH, Jan. *Cybercrime* [online]. Praha: CZ.NIC, 2016 [cit. 2021-11-11]. ISBN 978-80-88168-18-8. Dostupné z: <https://knihy.nic.cz/files/edice/cybercrime.pdf> s. 312.

⁴⁰ SVOBODOVÁ, Eva a Miroslav BAROT. Kanadským Vancouverem otřásla zpráva o smrti patnáctileté šolačky Amandy Toddové. *E-Bezpečí* [online]. 2012 [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/kybersikana/560-kanadskym-vancouverem-otasila-zprava-o-smrti-patnactilete-kolaky-amandy-toddove>

výzkumu EU Kids Online IV potvrzují, že komunikování dětí na internetu s někým cizím je časté. 49 % dětí a dospívajících ve věku 9-17 let uvedlo, že někdy byli na internetu v kontaktu s někým, s kým se dříve v realitě nesetkali. 23 % se pak s někým z internetu setkala osobně.⁴¹

Kyberprostor umožňuje dětem a mládeži potkat někoho, kdo pro ně bude kamarádem, bude jim rozumět, projevovat zájem či pomáhat a bude tak někým, kdo jim v reálném světě chybí. Neuvědomují si však, že ten, kdo se zdá být blízkým přítelem, může být ve skutečnosti jedinec se špatnými úmysly, který se jich snaží pouze zneužít ve svůj prospěch. S tím se pojí další rizikový jev, kterým je právě kybergrooming.

Termín kybergrooming vymezuje Kopecký jako „*chování uživatelů internetu (predátorů, kybergroomerů), které má v oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobní schůzce*“. Jde tedy o určitou manipulaci za využití internetu s úmyslem vzbudit u oběti důvěru a domluvit si s ní schůzku. Tato schůzka může vést k sexuálnímu zneužití oběti, fyzickému napadení oběti nebo zneužití oběti pro dětskou prostituci či k výrobě dětské pornografie.⁴² Kožíšek a Písecký uvádí, že v některých případech může být oběť zneužita i k terorismu.⁴³

Dle Kopeckého je kybergrooming „*jeden z nejnebezpečnějších internetových fenoménů*“.⁴⁴ Stejný názor na závažnost tohoto rizikového jevu má i Martínek, který uvádí, že jde o „*jeden z nejtěžších a nejnebezpečnějších kyberútoků*“.⁴⁵

Kybergrooming prochází několika fázemi, během kterých útočník (kybergroomer) manipuluje s obětí, usiluje o získání její důvěry a následné vylákání na osobní setkání. Kopecký tyto fáze vymezuje následovně:

⁴¹ BEDROŠOVÁ, Marie, Renata HLAVOVÁ, Hana MACHÁČKOVÁ, Lenka DĚDKOVÁ a David ŠMAHEL. *EU KIDS ONLINE IV v České republice: České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf

⁴² KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming: Nebezpečí kyberprostoru* [online]. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o., 2010 [cit. 2021-11-20]. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie> s. 3.

⁴³ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 72.

⁴⁴ KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming: Nebezpečí kyberprostoru* [online]. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o., 2010 [cit. 2021-11-20]. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie> s. 3.

⁴⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6. s. 175.

1. Vzbuzení důvěry a snaha izolovat oběť

Během první fáze se útočník snaží vzbudit u oběti pocit důvěry. V komunikaci vystupuje tak, že oběti rozumí, chápe její problémy a nabízí pomoc s jejich řešením. Do komunikace začleňuje citlivá témata a často zasílá pornografické materiály. Zároveň usiluje o zjištění osobních informací o dítěti, jako je telefonní číslo nebo adresa jeho bydliště. Aby si útočník oběť získal, snaží se ji izolovat od kamarádů a rodiny. K tomu používá různé fráze, např. „rodiče ti nerozumí, já ano“, „neříkej o tom ostatním“ a další.

2. Podplacení dárky či různými službami, budování kamarádkého vztahu

Ve druhé fázi útočník navázaný vztah upevňuje prostřednictvím zasílání dárků, ať už jde o peníze, hračky či oblečení, nebo službami. Jednoduše dítě uplácí a díky tomu se mezi nimi vytváří silnější pouto.

3. Vyvolání emoční závislosti oběti na útočnickovi

Během třetí fáze dochází ke vzniku emoční závislosti oběti na útočnickovi. Dítě se přestává svěřovat rodičům a často lže o tom, jak a s kým tráví volný čas. Místo toho se svěřuje útočnickovi, kterému důvěřuje a považuje ho za skvělého kamaráda.

4. Osobní setkání

V této fázi pravděpodobně dojde k osobnímu setkání, pokud se tak nestalo doposud. Místa tohoto setkání jsou různá. Jako příklad lze uvést návštěvu kina či restaurace nebo procházku v parku. Někdy je místem setkání dokonce byt útočníka.

5. Sexuální obtěžování, zneužití dítěte

Tato poslední fáze je vůbec nejrizikovější, protože útočník využije situace a dochází k sexuálnímu obtěžování či zneužití dítěte.⁴⁶

Při komunikaci s dítětem využívá útočník tzv. efekt zrcadlení (mirroring). Ten spočívá v napodobování chování oběti, čímž si útočník rychleji získá její důvěru. V momentě, kdy se oběť svěří se svými problémy či pocity, chová se útočník jako její zrcadlový odraz. Odpovídá, že má podobné problémy a nabízí,

⁴⁶ HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 53.

aby se mu oběť svěřila. Díky tomuto efektu dochází u oběti k vyvolání pocitu přátelství, proto je pro ni snazší s útočником komunikovat a důvěřovat mu. Zrcadlení využívá útočník i k vytvoření pocitu sounáležitosti prostřednictvím společných zájmů nebo názorů.⁴⁷

Útočníci tvoří heterogenní skupinu. Vyskytují se mezi nimi jak jedinci s vysokým postavením (např. právníci, učitelé), tak i ti s nízkým. Ve většině případů oběť útočníka zná, protože je jím mnohdy někdo z příbuzných nebo známých. Převážná část útočníků jsou lidé, kteří dosud nebyli trestáni. Méně početnou skupinu tvoří recidivisté, kteří už někdy byli odsouzeni za sexuální útoky.⁴⁸

Hulanová uvádí, že pro kybergroomery je typická velká trpělivost. Vydrží s dítětem komunikovat několik měsíců, někdy dokonce let, jen aby dosáhl svého. Během této doby se útočník snaží co nejvíce rozvíjet vzájemný vztah mezi ním a dítětem. Teprve když si je opravdu jistý, že získal jeho důvěru, domluví si s ním osobní setkání.⁴⁹

Pro oběti kybergroomingu je charakteristické, že tráví hodně volného času v prostředí internetu a sociálních sítí, které využívají ke komunikaci a navazování kontaktů s ostatními. Do skupiny obětí patří především:

- děti s nízkou sebeúctou nebo nedostatkem sebedůvěry,
- děti, které mají emocionální problémy,
- děti, které jsou naivní a přehnaně důvěřivé,
- teenageři.⁵⁰

Szotkowski, Kopecký a Krejčí ve své publikaci uvádí, že oběťmi kybergroomingu jsou nejčastěji děti a mládež ve věku 11-17 let. Dodávají, že z hlediska pohlaví mezi nimi nejsou rozdíly a chlapci se oběťmi stávají stejně často

⁴⁷ KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming: Nebezpečí kyberprostoru* [online]. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o., 2010 [cit. 2021-11-20]. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie> s. 5.

⁴⁸ Tamtéž, s. 4.

⁴⁹ HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 55.

⁵⁰ SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ a Veronika KREJČÍ. *Nebezpečí internetové komunikace IV* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013 [cit. 2021-11-23]. ISBN 978-80-244-3912-9. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/58-nebezpeci-internetove-komunikace-iv-2012-2013/file> s. 54-55.

jako dívky.⁵¹ Oproti tomu Martínek uvádí, že oběťmi jsou nejčastěji dívky ve věku 9-14 let.⁵²

Kybergrooming a legislativa

Kybergrooming sám o sobě není trestným činem ani přestupkem, proto v trestním zákoníku tento pojem není vymezen. Avšak některé způsoby, kterými je realizován, a jednání, kterých se útočník dopustí, mohou naplňovat skutkovou podstatu trestného činu. Nejčastěji se jedná o trestné činy dle ustanovení v § 175 (Vydírání), § 185 (Znásilnění), § 187 (Pohlavní zneužívání), § 193b (Navazování nedovolených kontaktů s dítětem), § 201 (Ohrožování výchovy dítěte) a § 353 (Nebezpečné vyhrožování) trestního zákoníku.⁵³

Případ Piškot a Meluzín

Případem kybergroomingu, který byl v České republice velmi medializován, je kauza zvaná Piškot a Meluzín. Dvojicí pachatelů byli skautští vedoucí chlapeckého oddílu Martin Mertl a Milan Machát, kteří se přezdívali Piškot a Meluzín. Vytvořili si na sociální síti Facebook falešné profily dívek, jejichž prostřednictvím kontaktovali chlapce ze svého oddílu. Postupně od nich díky promyšlené manipulaci získávali citlivé informace a intimní materiály, pomocí kterých pak chlapce vydírali. Jedním z jejich požadavků bylo i vytvoření videa, kde by byl chlapec zachycen při sexu s jiným mužem. Jeden z chlapců se na schůzce oddílu se svým problémem svěřil Piškotovi a Meluzínovi. Ti mu ochotně nabídli pomoc a dosáhli tím tak svého. Podobně přes internet nebo osobně zneužili celkem 39 dětí. Podle soudu se dopustili trestného činu znásilnění, sexuálního nátlaku, pohlavního zneužití, výroby dětské pornografie a dalších skutků, za což byli oba odsouzeni k desetiletému trestu odnětí svobody. Na stejně dlouhou dobu jim bylo také zakázáno pracovat s mládeží.⁵⁴

⁵¹ SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ a Veronika KREJČÍ. *Nebezpečí internetové komunikace IV* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013 [cit. 2021-11-23]. ISBN 978-80-244-3912-9. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/58-nebezpeci-internetove-komunikace-iv-2012-2013/file> s. 54.

⁵² MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6. s. 175.

⁵³ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

⁵⁴ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 66-67.

2.3 Sexting

V prostředí internetu se lze velmi snadno setkat s materiálem sexuálního charakteru, zejména fotografiemi a videi, kterým se nevyhnou ani děti. Takový materiál je často předmětem sextingu, který bývá mimo jiné spojován s dalšími rizikovými jevy, včetně kyberšikany a kybergroomingu, proto je jeho zařazení do této práce nezbytné.

Sexting je vymezen mnoha autory, přičemž jednu z prvních definic sextingu uvedl v roce 2009 Streichman, který tento jev vnímá jako „*akt rozesílání fotografií zachycujících nahotu mezi mobilními telefony či dalšími elektronickými médii, např. internetem*“.⁵⁵

U nás popsal sexting velmi podobně Kopecký, který ho definuje jako „*elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií či videa se sexuálním obsahem*“.⁵⁶ Kouhout a Karchňák vnímají sexting jako „*posílání textového, fotografického, audio a video obsahu se sexuálním podtextem prostřednictvím informačních a komunikačních technologií*“.⁵⁷

Všechny výše uvedené definice mají jedno společné, a to sexuální charakter sdíleného materiálu, který je šířen pomocí informačních a komunikačních technologií. Sexting však zahrnuje více než jen samotné odesílání sexuálně laděného materiálu. Pod tímto pojmem se rozumí rovněž výroba a přijímání takového materiálu a přeposílání již přijatého materiálu ostatním. Tímto materiálem jsou ku příkladu nahé či obnažené fotografie a videa.⁵⁸

Z výsledků výzkumu EU Kids Online IV vyplývá, že 53 % dětí a dospívajících ve věku 15-17 let dostalo v posledním roce zprávu se sexuálním obsahem (např. ve formě obrázku nebo videa) a 42 % uvedlo, že po nich někdo

⁵⁵ SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ a Veronika KREJČÍ. *Nebezpečí internetové komunikace IV* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013 [cit. 2021-12-11]. ISBN 978-80-244-3912-9. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/58-nebezpeci-internetove-komunikace-iv-2012-2013/file> s. 81.

⁵⁶ KOPECKÝ, Kamil. Co je sexting. *E-Bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2021-12-11]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/137-154>

⁵⁷ KOHOUT, Roman a Radek KARCHŇÁK. *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary, 2016. ISBN 78-80-260-9543-9. s. 49.

⁵⁸ HOLLÁ, Katarína. *Sexting a kyberšikana* [online]. Bratislava: IRIS, 2013 [cit. 2021-12-11]. ISBN 978-80-8153-061-6. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/315640783_Sexting_a_kybersikana s. 45-46.

na internetu vyžadoval intimní informace.⁵⁹ Výsledky výzkumu tak dokazují, že výskyt tohoto fenoménu není neobvyklý a děti a mládež se s ním setkávají poměrně často.

Sexting, ke kterému dochází pomocí využívání moderních informačních technologií, může probíhat ve dvou rovinách. K výměně těchto typů zpráv dochází buď mezi partnery, nebo s neznámými osobami, které takový druh komunikace cíleně vyhledávají. Oba způsoby mohou být rizikové.⁶⁰

Na základě toho, koho se sdílený materiál týká, rozlišují Simone van der Hof a Bert-Jaap Koops dva základní typy sextingu, a to self-sexting a peer-sexting. Self-sexting spočívá v posílání vlastních sextingových materiálů, přičemž peer-sexting je založen na posílání takových materiálů někomu jinému zejména mezi vrstevníky.⁶¹

Jiní autoři přidávají dělení sextingu na experimentální a přitěžující. Experimentální sexting spočívá v zasílání intimního materiálu za účelem flirtování, upoutání pozornosti, v rámci vztahu nebo potřeby experimentovat. Přitěžující typ sextingu je spojen s cílem daný materiál zneužít, dále rozšířit a poškodit tím oběť.⁶²

Kožíšek a Písecký považují sexting za jedno z nejrizikovějších chování, jehož důsledky mohou být velmi závažné. Rizikovost sextingu spočívá zejména v tom, že jedinec po odeslání zpráv s intimním materiálem ztrácí kontrolu nad jejich obsahem. Materiál tak může být snadno zneužit proti odesílateli a v mnoha případech se následně stává prostředkem pro vydírání. Zasláný materiál se také může kdykoliv objevit na internetu, kde se velmi rychle šíří. Tomu přispívá i to, že je podobný obsah uživatelů internetu často vyhledáván. Zároveň si ho může

⁵⁹ BEDROŠOVÁ, Marie, Renata HLAVOVÁ, Hana MACHÁČKOVÁ, Lenka DĚDKOVÁ a David ŠMAHEL. *EU KIDS ONLINE IV v České republice: České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z:

https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf

⁶⁰ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 83-87.

⁶¹ SZOTKOWSKI, René a kol. *Sexting u českých dětí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020 [cit. 2021-12-11]. ISBN 978-80-244-5794-9. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/144-sexting-u-ceskych-deti-2020-szotkowski-kopecky-dobesova/file> s. 33.

⁶² Tamtéž, s. 33-35.

kdokoliv uložit, proto je nemožné proces šíření zastavit a daný materiál z internetu zcela odstranit.⁶³

Důvodů, které vedou a motivují k provozování sextingu, je několik. Kopecký a kol. je vymezují následovně:

1. Sexting je vnímán jako součást romantických vztahů

V počátcích vztahů slouží sexting k získání si pozornosti partnera nebo k flirtování či vzrušení. V navázaném vztahu je vnímán jako projev lásky a vzájemné důvěry. Často ho využívají partneři, kteří se zrovna nemohou vidět osobně a komunikují spolu prostřednictvím internetu.

2. Sexting funguje jako nástroj pro potlačení nudy

Nuda je častým důvodem pro sdílení choulostivých materiálů mezi vrstevníky. Nejčastěji ke sdílení dochází v rámci sociálních sítí.

3. Sexting vzniká jako produkt sociálního tlaku

Sociální tlak bývá vyvíjen ze strany partnera či partnerky, který toho druhého nutí k poskytnutí intimních materiálů, protože to považuje za projev důvěry. Vyskytují se také případy, kdy k sextingu a pořízení intimních fotografií dochází mezi spolužáky/spolužačkami.

4. Sexting jako produkt konzumní společnosti, jako nástroj sebe prezentace

V současné době média dávají najevo, že je zcela normální, aby se lidé veřejně odhalovali a sdíleli intimitu. Sexting je běžně realizován celebritymi, sportovci, objevuje se ve filmech i televizi, čemuž jsou děti vystaveny. Ty pak nevnímají tento rizikový jev jako něco nebezpečného, a proto často takové chování samy napodobují.

5. Sexting jako nástroj pomsty

V některých případech se zveřejněný materiál stává nástrojem útoku nebo jím jsou děti vydírány. V jiných případech je sexting nástrojem pomsty bývalým partnerům, kdy dochází ke zveřejňování intimních fotografií či videí po skončení vztahu.⁶⁴

⁶³ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 83.

⁶⁴ KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015 [cit. 2021-12-14]. ISBN 978-

Szotkowski a kol. ve své publikaci upozorňují na souvislost sextingu s dalšími rizikovými jevy, včetně kyberšikany a kybergroomingu, jichž bývá součástí. V rámci kyberšikany je sextingový materiál prostředkem, který slouží k ponížení či zesměšnění oběti nebo uskutečnění pomsty. V případě kybergroomingu se útočník snaží získat od oběti intimní materiály, které následně využívá jako prostředek pro vydírání.⁶⁵

Sexting a legislativa

Samotný sexting v zákoně není definován jako trestný čin, ale je potřeba upozornit na to, že jeho realizací může dojít ke spáchání přestupku či trestného činu. V České republice je sice zákonem povolen pohlavní styk od patnácti let, ale s dětmi do věku osmnácti let se nesmí pořizovat žádný intimní materiál. Za ten jsou považovány fotografie, videa, příběhy a další. Pokud k tomu dojde, jedná se o dětskou pornografii.⁶⁶ Jednání ve vztahu k dětské pornografii upravuje trestní zákoník v § 192 (Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií) a v § 193 (Zneužití dítěte k výrobě pornografie). Související je také § 175 (Vydírání) či § 201 (Ohrožování výchovy dítěte).⁶⁷

Případ Renaty

Zajímavým dokreslením může být případ sextingu z roku 2010, který v rámci svého výzkumu uvádí Szotkowski, Kopecký a Krejčí. Týká se studentky střední školy, která je nazývána jako Renata, jelikož z důvodu nezletilosti dívky nelze uvádět její identitu.

Renata od 15 let chodila s přítelem Pavlem. Během vztahu spolu natočili několik erotických a pornografických videí a pořídili intimní fotografie. Po dvou letech ale jejich vztah skončil a Pavel se rozhodl Renatě pomstít. Vytvořil webovou stránku s jejím jménem a telefonem a nabízel zde erotické služby. Spolu s tím zveřejnil na stránce i její fotografie a části videí, která dokonce

80-244-4868-8. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/75-rizikove-chovani-ceskych-a-slovenskych-deti-v-prostredi-internetu-2015-monografie/file> s. 45-46.

⁶⁵ SZOTKOWSKI, René a kol. *Sexting u českých dětí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020 [cit. 2021-12-11]. ISBN 978-80-244-5794-9. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/144-sexting-u-ceskych-deti-2020-szotkowski-kopecky-dobesova/file> s. 77-82.

⁶⁶ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 84.

⁶⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

nabízel k prodeji. Stránku poté zanesl rodičům Renaty, jejím spolužákům a učitelům. Případem se následně zabývala Policie ČR s podezřením ze spáchání několika trestných činů, včetně výroby a šíření dětské pornografie.⁶⁸

2.4 Kyberstalking

Kyberstalking je podobně jako kyberšikana jevem, který se s rozvojem informačních technologií postupně přesunul z reálného prostředí do prostředí internetu a sociálních sítí. Tím představuje další z rizikových jevů vyskytujících se v tomto prostředí.

Stalking (pronásledování) je chování, které se vyznačuje opakovanými a vytrvalými pokusy o navázání nevyžádaných kontaktů či komunikace, která v oběti vzbuzuje nepohodu a obavy.⁶⁹ V případě kyberstalkingu jsou k těmto činnostem využívány informační a komunikační technologie.

Kyberstalking je chápán jako opakované kontaktování oběti prostřednictvím zpráv, e-mailů, telefonátů a dalšího. Dle Koloucha se takové jednání „*stupňuje a zpravidla vyvolává u oběti obavy o svoje soukromí, zdraví či život*“. Často si útočník, označovaný jako kyberstalker, vytvoří několik falešných identit, aby mohl oběť kontaktovat a ve svém jednání dokáže být velmi vytrvalý.⁷⁰ Podobně vymezuje kyberstalking také Hulanová, která uvádí, že se jedná o „*opakované obtěžující a výhružné chování prostřednictvím internetu nebo jiných elektronických prostředků komunikace*“.⁷¹ Zjednodušeně lze pojem kyberstalking definovat jako nevyžádané pronásledování v prostředí internetu.

V porovnání kyberstalkingu se stalkingem v reálném světě je kyberstalking mnohem jednodušší. Kyberstalker může svou oběť na internetu pronásledovat z prostředí domova a anonymně, což mu poskytuje určitou míru bezpečí. Snadnější je pro něj také získávání informací o oběti. Oproti tomu stalker v reálném světě pronásleduje svou oběť fyzicky, což je značně složitější.

⁶⁸ SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ a Veronika KREJČÍ. *Nebezpečí internetové komunikace IV* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013 [cit. 2021-12-14]. ISBN 978-80-244-3912-9. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/58-nebezpeci-internetove-komunikace-iv-2012-2013/file> s. 92-93.

⁶⁹ HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 212.

⁷⁰ KOLOUCH, Jan. *Cybercrime* [online]. Praha: CZ.NIC, 2016 [cit. 2022-01-11]. ISBN 978-80-88168-18-8. Dostupné z: <https://knihy.nic.cz/files/edice/cybercrime.pdf> s. 318.

⁷¹ HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 69.

Tento způsob vyžaduje mnohem více času a financí, a to zejména v případě, kdy stalker svou oběť pronásleduje na vzdálená místa. Fyzické pronásledování je navíc rizikovější v tom, že stalker může být snadněji někým zahlédnut a následně odhalen.⁷²

Kyberstalking a legislativa

Za určitých podmínek lze kyberstalking právně kvalifikovat jako trestný čin podle § 354 (Nebezpečné pronásledování) trestního zákoníku. Podle tohoto ustanovení se trestného činu dopustí ten:

„kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že

a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmu jemu nebo jeho osobám blízkým,

b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,

c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,

d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo

e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu,

a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých.“⁷³

Případ Kláry

Jak může kyberstalking probíhat, lze vidět na případu Kláry. Klára, studentka druhého ročníku gymnázia, začala chodit se svým spolužákem Vojtěchem. Po čase ale zjistila, že má potřebu sledovat každý její krok a značně ji omezoval v tom, co chtěla dělat. Zakazoval ji i setkávat se s kamarádkami, a proto se s ním rozešla. Vojtěch však jejich rozchod špatně nesl a začal ji zahlcovat posíláním SMS zpráv a zpráv na sociálních sítích. Ve zprávách jí vyhrožoval, že rozešle její intimní fotografie ostatním spolužákům, pokud se k němu nevrátí. Zakládal si falešné profily, ze kterých Kláře komentoval příspěvky a vydíral ji. Když Klára tyto profily zablokovala, přesunul se na email,

⁷² HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 71.

⁷³ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

kde pokračoval s posíláním velkého množství emailů. Celá situace trvala několik měsíců a Klára se nakonec rozhodla svěřit rodičům, kteří se s ní obrátili na Policii ČR.⁷⁴

2.5 Netolismus

S rostoucí oblibou internetu a nových technologií roste i doba, kterou lidé v tomto prostředí tráví. V souvislosti s tím vznikl nový fenomén s názvem netolismus, který představuje pro děti a mládež jedno z dalších rizik vyskytujících se v souvislosti s internetem.

Rozšířenost tohoto rizikového jevu a přesun aktivit mládeže do prostředí internetu potvrzují výsledky studie ESPAD z roku 2019, ve které se odborníci mimo jiné zaměřili na trávení času na internetu. Cílovou skupinou byli studenti ve věku 15-16 let, z nichž 74,2 % uvedlo, že denně tráví čas na sociálních sítích a 21,9 % uvedlo, že denně hraje online hry.⁷⁵

Pojem netolismus označuje „závislost (*behaviorální závislost či závislost na procesu*) na tzv. *virtuálních drogách*“. Za virtuální drogy se považují sociální sítě, počítačové hry, různé internetové služby, ale i televize a další. Z toho vyplývá, že se jedná o závislost nelátkovou (psychickou), nikoli o závislost fyzickou, pro kterou je typické užívání návykových látek jako je například alkohol.⁷⁶

Jiní autoři popisují netolismus jako „*neschopnost jedince mít kontrolu nad svým užíváním internetu, jako kompulzivní nadužívání internetu a podrážděné nebo náladové chování v důsledku nemožnosti jeho užívání.*“⁷⁷

Dle Griffithse obsahuje netolismus, stejně jako další behaviorální závislosti, 6 základních komponent závislosti:

⁷⁴ KOSOVÁ, Lucie a Petr MARTINEK. *Bezpečně v kyber!* [online]. Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost, 2020 [cit. 2022-01-21]. Dostupné z: <https://www.nukib.cz/cs/kyberneticka-bezpecnost/vzdelavani/publikace-ke-vzdelavani/> s. 121.

⁷⁵ CHOMYNOVÁ, Pavla, Ladislav CSÉMY a Viktor MRAVČÍK. Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2019. *Zaostřeno* [online]. 2020, roč. 6, č. 5. [cit. 2022-02-10]. ISSN 2336-8241. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33292/1057/Zaostreno%202020-05_ESPAD%202019.pdf

⁷⁶ KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015 [cit. 2021-12-18]. ISBN 978-80-244-4868-8. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/75-rizikove-chovani-ceskych-a-slovenskych-deti-v-prostredi-internetu-2015-monografie/file> s. 99

⁷⁷ Netolismus: Průvodce online závislostmi. *Netolismus* [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://www.netolismus.cz/>

1. Význačnost

Aktivita začne ovládat jedincovo chování, cítění a myšlení a stane se tím nejdůležitějším v jeho životě. V důsledku toho začíná zanedbávat své fyziologické potřeby.

2. Změny nálady

Daná aktivita ovlivňuje náladu jedince a vyvolává v něm různé pocity.

3. Abstinenční příznaky

Při ukončení nebo omezení činnosti se objevují abstinenční příznaky.

4. Tolerance

Pro dosažení uspokojení potřebuje jedinec stále více aktivity.

5. Konflikt

Věnování množství času a energie dané činnosti vede v životě jedince k problémům v různých oblastech. Jde např. o ztrátu zájmů nebo narušení vztahů s blízkými.

6. Relaps

U jedince dochází k opakování dřívějších vzorců závislostního chování.⁷⁸

Pokud dojde k naplnění všech 6 výše uvedených komponent, může být podle Griffithse takové chování považováno za závislost. Důležitá je přítomnost konfliktu, bez kterého nelze hovořit o závislosti, ale pouze o excesivním (nadměrném) užívání.⁷⁹ Blinka uvádí, že toto nadměrné užívání způsobuje jedinci problémy v oblasti psychické, fyzické a sociální, a proto ho lze taktéž považovat za rizikové.⁸⁰

Netolismus se vyznačuje určitými typickými příznaky, díky kterým je možné jej rozpoznat. Prvním příznakem je *ztráta kontroly nad časem*. Kvůli potřebě být online jedinec zanedbává spánek - brzy vstává nebo naopak chodí spát pozdě v noci. Mezi *psychické projevy* se řadí pocit prázdnoty, jedinec je

⁷⁸ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6. s. 44.

⁷⁹ BLINKA, Lukáš. *Online závislosti: jednání jako droga? : online hry, sex a sociální sítě : diagnostika závislosti na internetu : prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7975-5. s. 23.

⁸⁰ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6. s. 38.

nervózní a neklidný v případě, kdy nemá přístup k počítači nebo mobilu, které pro něj mohou být i únikem od osobních problémů v každodenním životě. Jako další příznaky se uvádí *psychosociální projevy*, pod které spadají vztahové problémy a ztráta přátel. Poslední skupinou příznaků jsou *projevy spojené s prací*, které zahrnují problémy s učením a zhoršujícím se prospěchem ve škole nebo nízká výkonnost v práci.⁸¹

V souvislosti s netolismem je vhodné uvést pojem nomofobie, který označuje „*strach z toho, že mobilní telefon z nějakého důvodu nemůžeme používat.*“ Jedná se o závislost na mobilním telefonu. Mezi její typické příznaky patří nervozita, když jedinec nemá telefon u sebe, neustálá kontrola, zda neobdržel nové upozornění nebo potřeba ihned reagovat na nový podnět, který z mobilu přichází.⁸²

Příběh Petra

Některé z výše uvedených příznaků netolismu lze pozorovat u Petra, žáka 7. třídy, který většinu svého volného času trávil u počítače hraním online her. O víkendu vydržel hrát dokonce přes 12 hodin za den a zanedbával tak své každodenní povinnosti, což se brzy projevilo i v jeho výsledcích ve škole. Výrazně se mu začal zhoršovat prospěch, ve škole usínal, nedával pozor a často reagoval vulgárně. Když Petra při hraní vyrušila matka a o něco ho požádala, byl útočný a agresivní. Proto se rozhodla mu hraní zakázat. Tím se však jeho chování ještě více zhoršilo a reagoval agresivněji. Matka si s ním nevěděla rady a měla strach, proto se obrátila na školního metodika prevence, který ji poradil, jak situaci řešit a Petrovi tak pomoci.⁸³

2.5 Dopady rizikových jevů na internetu

Zkušenosti s rizikovými jevy se projevují různou škálou negativních dopadů, jak lze vidět i na zmíněných případech. Tyto dopady se u každého liší a

⁸¹ Netolismus: Průvodce online závislostmi. *Netolismus* [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://www.netolismus.cz/>

⁸² KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015 [cit. 2021-12-18]. ISBN 978-80-244-4868-8. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/75-rizikove-chovani-ceskych-a-slovenskych-deti-v-prostredi-internetu-2015-monografie/file> s. 105.

⁸³ KOSOVÁ, Lucie a Petr MARTINEK. *Bezpečně v kyber!* [online]. Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost, 2020 [cit. 2022-01-21]. Dostupné z: <https://www.nukib.cz/cs/kyberneticka-bezpecnost/vzdelavani/publikace-ke-vzdelavani/> s. 49.

mají vliv na psychickou a fyzickou stránku jedince, ovlivňují i jeho chování a mnohdy ho doprovází v dalším vývoji až do dospělosti. Mezi jevy s takovými dopady patří výše charakterizovaná kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyberstalking i netolismus.

Kyberšikana

U **obětí** kyberšikany lze pozorovat různé negativní dopady. Vždy závisí na způsobu a míře kyberšikanování a obranyschopnosti oběti. Dědková a Macháčková uvádí dělení dopadů kyberšikany do 3 skupin na bezprostřední a krátkodobé, přetrvávající a dlouhodobé.⁸⁴

Bezprostřední a krátkodobé dopady zahrnují okamžitou reakci na kyberšikanu. Pokud jde o situaci, kdy dítě dostane zprávu obsahující nadávky či výhrůžky, mohou se u něj v důsledku toho objevit pocity jako vztek, smutek nebo strach. Jak již bylo zmíněno, kyberšikana může probíhat kdykoliv. Je nemožné od ní utéct, a proto je velmi častým pocitem, který je u obětí vyvolán, bezmoc.⁸⁵

Další skupinu tvoří dopady přetrvávající, které se dělí na dopady fyzické, dopady emoční a dopady na chování. Fyzické dopady zahrnují tzv. psychosomatické potíže, mezi které patří problémy se spánkem, nechutenství, nevolnosti nebo bolesti hlavy a břicha. Emoční dopady se nejčastěji projevují výkyvy nálad a již zmíněnými negativními emocemi (vztek, bezmoc, smutek, strach), které se postupně zhoršují a mohou vyústit až v pocity úzkosti a deprese. To se odráží v chování oběti, které se pod vlivem těchto emocí a prožitých zkušeností mění. Oběti se častěji hádají se svým okolím, mají problém se záškoláctvím, zhoršuje se jim prospěch nebo jsou agresivnější. Ve snaze vyrovnat se s obtížnou situací se někteří uchylují až ke zneužívání návykových látek. Velmi často dochází k tomu, že dítě omezí používání internetu a sociálních sítí, aby se vyvarovalo negativním jevům, které má s tímto prostředím spojené.⁸⁶

Pokud kyberšikana již skončila a oběti se nedaří s tím vyrovnat i dlouho poté, jedná se o dopady dlouhodobé. Oběti mají nízké sebehodnocení, tendence k sebeobviňování, jejich vztahy s vrstevníky jsou narušeny a nové se nedaří

⁸⁴ ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7. s. 86.

⁸⁵ Tamtéž, s. 86.

⁸⁶ Tamtéž, s. 88-89.

navázat, což ještě více prohlubuje úzkostné pocity. Někteří jedinci dokonce trpí sebevražednými myšlenkami. Dědková a Macháčková však upozorňují na to, že kyberšikana sama o sobě pravděpodobně nevede k pokusům o sebevraždu, ale že zkušenost s ní riziko sebevraždy zvyšuje.⁸⁷

Zkušenost s kyberšikanou se podepisuje také na **agresorech**, kteří se kyberšikany dopouští. Stejně jako u obětí se i u agresorů vyskytují dopady v oblasti fyzické i emoční a změny v chování. Jsou pro ně typické psychosomatické potíže, v rámci školních kolektivů problémy se vztahy a problémy s absencí i výsledky ve škole. Autoři poukazují též na zvýšenou míru delikventního chování.⁸⁸

U **přihlížejších** jsou dopady podobné jako u obětí a agresorů kyberšikany. Protože se obětí kyberšikany může stát kdokoli, mají přihlížejíci často obavy a strach z toho, že by se jim mohlo stát něco podobného a oni sami by se stali obětí. To, jak se přihlížejíci k celé situaci postaví a jakou pozici zaujme – zda se přidá na stranu oběti nebo agresora, má vliv na jeho další chování v budoucnosti. Pokud se rozhodne oběti pomoci a tato pomoc bude účinná, pravděpodobně pomůže i v budoucnu. Jestliže ale jeho pomoc nebude efektivní, pravděpodobnost jeho příštího zásahu klesá. To samé platí i pro přihlížejíciho, který se přidá na stranu agresora. Když mu jeho pomoc agresorovi přinese něco pozitivního, pravděpodobně se zachová stejně i příště.⁸⁹

Kybergrooming

V případě, že kybergrooming dospěje až do poslední fáze, ve které dochází k sexuálnímu zneužití, jedná se o traumatizující zážitek, jehož následky mohou provázet dítě až do dospělosti. Dochází k narušení vztahu dítěte k sobě samému a narušení jeho vztahů s ostatními. Děti se uzavírají do sebe, odmítají komunikovat s ostatními a mají problémy někomu znovu důvěřovat. Objevují se u nich úzkosti, somatické potíže či závislosti. Výjimkou nejsou ani sklony k sebepoškozování či dokonce sebevražedným tendencím. Vzhledem k charakteru prožité zkušenosti může být ovlivněn i budoucí sexuální a

⁸⁷ ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyche (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7. s. 90-94.

⁸⁸ Tamtéž, s. 92-93.

⁸⁹ Tamtéž, s. 94-95.

partnerský život oběti. Závažnost takových následků závisí na délce zneužívání a věku oběti. Následky jsou tím větší, čím je zneužívané dítě mladší a čím déle zneužívání pokračuje.⁹⁰

Sexting

Jak již bylo zmíněno, předmětem sextingu je intimní materiál, kterého lze snadno zneužít. V důsledku zveřejnění a následného šíření tohoto materiálu na internetu, které může oběť jen stěží ovlivnit či zastavit, je oběť ponižována a stává se terčem pomluv, urážek nebo posměšků. Obzvláště je tomu tak u školního kolektivu, ve kterém dítě tráví hodně času. Ovlivněn je tak jeho psychický stav, kdy se objevují nejčastěji úzkosti, deprese, nízká sebeúcta či bezmoc. Ke změnám dochází i v oblasti fyzického zdraví jedince. To se projevuje problémy se spánkem, bolestmi břicha a hlavy. Ovlivněny jsou výkony dítěte ve škole, kde má problémy s prospěchem či chováním. Negativně jsou poznamenány vztahy s vrstevníky, dochází ke konfliktům a ztrátě přátel. To vše může vést až k sebepoškozování a užívání návykových látek.⁹¹

Kyberstalking

Pronásledování může trvat několik týdnů, měsíců nebo dokonce let a stát se traumatizující zkušeností, která na oběti zanechá následky různého charakteru. U obětí se vyskytují zejména deprese, úzkosti, stud, beznaděj nebo pocit zranitelnosti, které přetrvávají i po skončení pronásledování. Oběť často žije v neustálém stresu, je zranitelná a má potřebu být neustále ve střehu. Dále ztrácí důvěru k ostatním, což se projevuje v mezilidských vztazích. Často mění svůj dosavadní způsob života, vyhýbá se společnosti, škole či práci a má strach o svou bezpečnost. V některých případech trpí oběť posttraumatickou stresovou poruchou nebo různými úzkostnými poruchami.⁹²

Netolismus

⁹⁰ HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 56.

⁹¹ SZOTKOWSKI, René a kol. *Sexting u českých dětí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020 [cit. 2021-12-15]. ISBN 978-80-244-5794-9. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/144-sexting-u-ceskych-deti-2020-szotkowski-kopecky-dobesova/file> s. 41-43.

⁹² HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 81-82.

Jak již naznačují samotné komponenty a příznaky netolismu, má tento fenomén v životě dětí a mládeže značné negativní dopady. V oblasti fyzické se může jednat o sedavý způsob života, kardiovaskulární onemocnění, zhoršující se zrak, dlouhodobý stres či epilepsii. Dopady se týkají také roviny psychologické a sociální. Děti a mládež mají problémy ve škole, ve vztazích s rodiči i kamarády a existuje u nich vyšší riziko zneužívání návykových látek. V případě hraní počítačových her, kde se objevuje násilí, může u dítěte dojít ke zvýšení agresivity. Na úkor trávení velkého množství času online často trpí nedostatkem spánku a zanedbává své zájmy a další aktivity.⁹³

Z výše popsaných jevů, které se v kyberprostoru vyskytují, a jejich dopadů lze vyvodit značnou míru rizika a nebezpečí pro děti i mládež. Proto je velmi důležité věnovat pozornost předcházení těmto rizikovým jevům.

⁹³ *Netolismus: závislost na tzv. virtuálních drogách* [online]. Praha: Státní zdravotní ústav [cit. 2022-01-10]. ISSN 2695-0340. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/259-netolismus>

3 Prevence rizikového chování

Právě prevence, na kterou je tato kapitola zaměřena, se zabývá předcházením rizikových jevů popsaných v předchozí kapitole. Prevenci je důležité zařadit jak v rámci školy, tak i rodiny. Bude uvedeno obecné vymezení prevence a následně způsob prevence ve školním prostředí a v rodině. Na závěr kapitoly budou představeny vybrané preventivní projekty.

Miovský a kol. uvádí, že *„za prevenci rizikového chování považujeme jakékoli typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.“*⁹⁴

Obecně se prevence dělí na primární, sekundární a terciární, přičemž primární prevence se zabývá snahou předejít rizikovému chování. Tento typ prevence se dále dělí do dvou skupin - na specifickou a nespecifickou. Nespecifická primární prevence se nezaměřuje na konkrétní druh rizikového chování a je realizována prostřednictvím volnočasových aktivit. Ty vedou k rozvoji osobnosti a vhodnému využívání volného času. Specifická primární prevence spočívá v aktivitách a programech zaměřených na určitý druh rizikového chování a je realizována na třech úrovních – všeobecné, selektivní a indikované. Tyto úrovně se liší zejména cílovou skupinou, pro kterou jsou určeny. Všeobecná primární prevence je zaměřena na běžnou populaci bez ohledu na specifické rizikové skupiny. Programy v rámci této prevence jsou určeny pro větší počet osob (např. školní třída). Cílovou skupinou selektivní primární prevence jsou menší skupiny nebo jednotlivci, u kterých je větší riziko vzniku nějakého rizikového chování. V rámci indikované primární prevence se pracuje s jedincem či skupinou, u kterých se rizikové chování již vyskytlo nebo je u nich vysoká pravděpodobnost výskytu některého z těchto chování.⁹⁵

⁹⁴ MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1. s. 29.

⁹⁵ *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027*. [online]. Praha: MŠMT, 2019. [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf s. 5-11.

3.1 Prevence v rámci školy

Protože je tato práce zaměřena na rizika, s kterými se setkávají děti a mládež, je důležité uvést prevenci v rámci školy, protože zde tato skupina tráví velké množství času. Ve školním prostředí je prevence rizikového chování realizována v rámci tzv. školského poradenského systému, jehož součástí jsou specializovaní pedagogičtí pracovníci. Těmi mohou být např. výchovný poradce, školní psycholog nebo školní metodik prevence, kteří zajišťují poradenskou činnost. Významnou roli při realizaci prevence mají také třídní učitelé, kteří spolupracují se školním metodikem prevence a snaží se zachytit případné varovné signály u žáků. Dalšími subjekty patřícími do tohoto systému jsou školská poradenská zařízení. K těm se řadí pedagogicko-psychologické poradny, speciálně-pedagogická centra a střediska výchovné péče.⁹⁶

Významnou roli má MŠMT, které v oblasti primární prevence vydává klíčové dokumenty jako je např. Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže nebo Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Právě v tomto doporučení je definován minimální preventivní program školy, který je základním nástrojem prevence rizikového chování, za jehož zpracování je zodpovědný školní metodik prevence. Tento dokument je vždy vytvářen podle podmínek konkrétní školy a zaměřuje se na výchovu a vedení žáků ke zdravému životnímu stylu, osobnostnímu rozvoji a zlepšení jejich komunikačních dovedností.⁹⁷

3.2 Prevence a role rodičů

Prevenci je podstatné se věnovat i v rámci rodiny. Rodiče jsou totiž ve většině případů těmi, kdo dětem poprvé umožní přístup na internet, počítač a další zařízení. Proto by právě oni měli své děti poučit o pravidlech jejich bezpečného používání a rizicích, s kterými se v souvislosti s tímto používáním mohou setkat. Měli by také mít dohled nad jejich aktivitou a zajímat se o to, co

⁹⁶ BĚLÍK, Václav a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí: pro studenty pomáhajících oborů*. Brno: Tribun EU, 2016. ISBN 978-80-263-1015-0. s. 60-63.

⁹⁷ MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1. s. 140-141.

jejich děti na internetu dělají, jaké stránky navštěvují nebo s kým komunikují. Zároveň by pro děti měli být oporou a tím, na koho se dítě může v případě problému obrátit a důvěřovat mu. Jejich vzájemný dobrý vztah je tak základem účinného fungování prevence.

Hulanová ve své publikaci uvádí, že je důležité učit děti, aby:

- nesdělovaly své osobní údaje (např. telefonní číslo, adresu bydliště či školy, jména rodičů) někomu, koho poznaly na internetu;
- neposílaly své fotografie či videa, pokud se neporadí s rodiči;
- neprozrazovaly své heslo, a to ani nejlepšímu příteli;
- si bez vědomí rodičů nedomlouvaly setkání s osobami, s kterými se seznámily přes internet;
- nepokračovaly na internetu v komunikaci, která jim není příjemná;
- neodpovídaly na urážlivé či hrubé zprávy;
- se v případě nepříjemného zážitku či problému svěřily rodičům nebo dospělé osobě, které důvěřují.⁹⁸

Pokud se děti budou učit těmito zásadám bezpečného používání internetu a budou je dodržovat, podaří se tak alespoň částečně minimalizovat nebezpečí internetu a ochránit je před potenciálními riziky.

3.3 Preventivní projekty

V České republice vzniklo několik organizací a bylo realizováno velké množství projektů, které se věnují problematice bezpečnosti na internetu. Zabývají se zejména vzděláváním uživatelů internetu v oblasti rizikových jevů a jejich eliminaci. Jejich cílem je upozornit na možná rizika, s kterými se lze setkat, poskytnout informace o tom, jak se projevují, jaké mohou mít následky a zvýšit povědomí o této problematice. Hrají tak důležitou roli a jsou jedním z dalších způsobů prevence rizikového chování. V následující části budou představeny některé z nich.

⁹⁸ HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9. s. 108-109.

3.3.1 E-Bezpečí

Celorepublikový projekt E-Bezpečí je realizován Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého. Zaměřuje se na prevenci, vzdělávání, výzkum, intervenci a osvětu v oblasti rizik spojených s užíváním internetu. Specializuje se zejména na kyberšikanu, sexting, kybergrooming, kyberstalking, stalking, rizika sociálních sítí, online závislosti, zneužití osobních údajů a další. Pravidelně provádí výzkumy v rámci celé ČR, pořádá přednášky a preventivní vzdělávací akce. Významný je pak provoz online poradny, kam se děti i dospělí v případě problému mohou obrátit. Při své činnosti pracuje s různými cílovými skupinami včetně žáků, rodičů, pedagogů i policistů. Projekt je významnou součástí prevence online kriminality a je podporován MV, MŠMT a Policií ČR.⁹⁹

3.3.2 Bezpečný internet

Cílem projektu je ukázat rizika spojená s používáním internetu a způsoby, kterými se lze proti těmto rizikům bránit. Projekt oslovuje různé cílové skupiny uživatelů a pomáhá vytvářet správné návyky bezpečnosti na internetu prostřednictvím poskytování rad, návodů i zkušeností. Partnery projektu jsou Česká spořitelna, Microsoft a Seznam.cz. Hlavním záměrem jejich spojení bylo posílit celkové povědomí o rizicích a zároveň vzdělávat uživatele internetu v této oblasti.¹⁰⁰

3.3.3 Seznam se bezpečně!

Tento projekt vytvořila společnost Seznam.cz jako doplňkovou aktivitu sociální sítě Lidé.cz, která byla před nástupem Facebooku a Instagramu hojně využívána k seznamování a kde bylo možné pozorovat jevy, které ohrožovali uživatele této sítě. Úlohou projektu bylo informovat uživatele o rizicích seznamování nebo komunikaci s cizími lidmi. V rámci projektu následně vznikl film společně s poradnou. Film byl rozeslán mezi všechny uživatele sociálních sítí provozovaných společnostmi Seznam.cz a zároveň na základní školy jako doporučená učební pomůcka. V dalších letech bylo natočeno pokračování filmu

⁹⁹ Informace o projektu. *E-Bezpečí* [online]. [cit. 2021-12-09]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>

¹⁰⁰ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 148-149.

a krátké spoty. V roce 2015 vzniklo pokračování filmu Seznam se bezpečně! 3 týkající se případu Piškot a Meluzín, který byl představen v předcházející kapitole.¹⁰¹

3.3.4 Národní centrum bezpečnějšího internetu

Jde o neziskové nevládní sdružení, které bylo založeno v roce 2006. Jeho cílem je přispívat k bezpečnějšímu používání internetu a napomáhat předcházení možných rizik spojených právě s jeho používáním. V této oblasti pořádá přednášky či školení a realizuje řadu různých projektů. Nejdůležitější z nich je Safer Internet s cílem zvýšit povědomí o bezpečnějším používání internetu. Podporuje vzdělávání v této problematice, poskytuje pomoc a působí proti šíření ilegálního obsahu na internetu.¹⁰²

3.3.5 Dokument „V SÍTI“

Dokumentární film Barbory Chalupové a Víta Klusáka se snaží upozornit na rizikové jevy, zejména kybergrooming a sexting, se kterými se děti na internetu setkávají. Pro účely filmu byly na sociálních sítích vytvořeny falešné profily tří dvanáctiletých dívek, které ve skutečnosti byly zletilé herečky. Jejich prostřednictvím pak autoři filmu zaznamenávali pokusy mužů, kteří se dívky snažili kontaktovat, získat od nich intimní materiály nebo dokonce vylákat na schůzku. Film byl vytvořen ve dvou verzích. První verze „V SÍTI“ je do 15 let nepřístupná, speciální verze „V SÍTI: Za školou“ je určena pro diváky od 12 let. V rámci osvěty byly vytvořeny stejnojmenné webové stránky poskytující informace o filmu a obsahující edukační materiály.¹⁰³

Množství projektů a organizací zabývajících se problematikou rizikových jevů na internetu potvrzuje, že společnost si je vědoma závažnosti těchto jevů a věnuje tak prevenci značnou pozornost.

¹⁰¹ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3. s. 144-145.

¹⁰² O nás. *Bezpečně online* [online]. [cit. 2021-12-09]. Dostupné z: <https://bezpecne-online.ncbi.cz/uvod/o-nas>

¹⁰³ O filmu. *V síti* [online]. [cit. 2021-12-14]. Dostupné z: <http://www.vsitifilm.cz>

4 EU Kids Online

Problematice rizikového chování na internetu se věnují také české a zahraniční výzkumy, které spolu se získanými daty naznačují, že se jedná o současný problém u dnešních dětí a mládeže. Mezinárodní výzkum EU Kids Online, na kterém se podílí a spolupracuje několik zemí, je jedním z nich. Touto problematikou se zabývá již od roku 2006 a funguje pod záštitou The London School of Economics and Political Science. Jeho cílem je zvýšit povědomí o příležitostech, rizicích a bezpečnosti evropských dětí a dospívajících v online prostředí. V rámci výzkumu je využíváno několik metod k mapování zkušeností dětí, mládeže a rodičů s používáním internetu.¹⁰⁴

4.1 EU Kids Online IV

Výzkumná zpráva shrnující výsledky z nejaktuálnějšího výzkumu EU Kids Online IV byla vydána roku 2020. Do výzkumu se zapojilo 19 evropských zemí s celkem 25 101 účastníky. Jeho součástí byla také Česká republika, kde studii realizoval tým výzkumníků z Masarykovy univerzity. Výzkum se zaměřil na dvě zkoumané oblasti. První bylo používání internetu a online aktivity dětí a dospívajících a druhou jejich zkušenosti s následujícími online riziky: online agrese a kyberšikana, expozice sexuálně explicitním obsahům, sexting, setkávání se s neznámými lidmi z internetu, expozice dalším škodlivým obsahům na internetu, další online rizika a zneužití osobních dat či informací a excesivní používání internetu.

Data z českého prostředí byla získána pomocí dotazníkového šetření, které proběhlo na 89 základních a středních školách po celé České republice. Pro výzkum byl vybrán náhodný stratifikovaný vzorek 2825 dětí a dospívajících ve věku od 9 do 17 let, kteří používají internet. Sběr dat probíhal ve školách v období od října 2017 do února 2018. Při realizaci výzkumu byly samozřejmě zohledněny etické zásady. Respondentům byla zaručena anonymita a u každé otázky měli možnost uvést, že neví nebo nechtějí odpovědět a otázku přeskočit. Vzhledem k tomu, že se šetření zúčastnili nezletilí respondenti, byly od nich a jejich zákonných zástupců před sběrem dat získány souhlasy. Při pokládání

¹⁰⁴ ŠMAHEL, David et al. *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries* [online]. EU Kids Online, 2020 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://irtis.muni.cz/media/3218267/eu-kids-online-2020-16march2020.pdf>

otázek byl rovněž respektován věk odpovídajících, proto byly některé otázky položeny jen dětem ve věku 11-17 let, kterých bylo v této věkové kategorii celkem 1986.¹⁰⁵

V následujících dvou podkapitolách budou představena základní zjištění ve zkoumaných oblastech. Tato zjištění mají oporu v grafech, které jsou součástí zprávy z výzkumu a jsou obsaženy v příloze této práce.

4.1.1 Používání internetu

První oblastí, na kterou se odborníci ve výzkumu zaměřili, bylo používání internetu. Cílem bylo zjistit, pomocí kterých zařízení se děti a dospívající připojují k internetu, jak často jsou online, jakým aktivitám věnují na internetu svůj čas a jaké jsou jejich počítačové dovednosti.

Připojování k internetu

Z výsledků vyplývá, že se děti a dospívající připojují k internetu častěji pomocí mobilního telefonu než pomocí jiných zařízení jako je stolní počítač či notebook. Konkrétně se jedná o 84 % těch, kteří se telefonem připojují denně. Oproti tomu se pomocí počítače denně připojuje celkem 45 % dětí a dospívajících.

Co se týče času tráveného na internetu, výzkumníci rozlišovaly mezi časem tráveným online ve všední (tedy školní) dny a o víkendu. 35 % dětí a dospívajících uvedlo, že během školního dne tráví 4 a více hodin online, u 9 % z nich je to dokonce 7 a více hodin. Během víkendového dne tráví 4 a více hodin online 51 %, přičemž 7 a více hodin tak tráví 22 % z nich. Výsledky ukázaly, že s přibývajícím věkem roste i čas, který děti a dospívající tráví online, ať už jde o všední dny nebo víkend.

Aktivity na internetu

Výzkumníci se následně zaměřili na online aktivity a respondentů se ptali na to, jak často dělali jednotlivé činnosti v posledním měsíci. Nejčtenější aktivitou se ukázalo být sledování online videí, čemuž se denně věnuje 75 % dětí a

¹⁰⁵ BEDROŠOVÁ, Marie, Renata HLAVOVÁ, Hana MACHÁČKOVÁ, Lenka DĚDKOVÁ a David ŠMAHEL. *EU KIDS ONLINE IV v České republice: České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf

dospívajících. Velmi častá je také komunikace s rodinou nebo kamarády, pro kterou denně internet využívá 73 % dětí a dospívajících, 72 % poslouchá denně hudbu na internetu a 70 % navštěvuje denně sociální sítě. Využívání internetu pro práci do školy věnuje čas 65 % respondentů alespoň jednou týdně.

Důležité bylo také zjištění počítačové gramotnosti dětí a dospívajících, která má vliv na snížení potenciálního rizika na internetu. Jedinci s vyšší počítačovou gramotností mají lepší schopnost na takové riziko reagovat. 91 % respondentů odpovědělo, že umí odstranit lidi ze svých kontaktů a 88 % ví, které informace by neměli na internetu sdílet. Pouze 53 % ví, jak ověřit, zda je informace na internetu pravdivá.

4.1.2 Online rizika

Druhou a zároveň nejrozšířenější oblastí výzkumu byla online rizika. Odborníci se dětí a dospívajících nejprve ptali na to, zda mají na internetu zkušenost s něčím negativním, případně jak četná taková zkušenost je, a následně se dotazovali na konkrétní rizika. Ptali se jich také na to, jak rizika vnímali, a zda je setkání s daným rizikem rozhodilo nebo jim nějak ublížilo, protože ne každý je vnímá jako něco negativního, co škodí. V této podkapitole budou shrnuta základní zjištění z této oblasti.

Z výsledků vyplývá, že 36 % dětí a dospívajících mělo za poslední rok zkušenost s něčím negativním, co je určitým způsobem rozhodilo či obtěžovalo. Pouze 5 % z nich uvedlo, že k tomu docházelo jednou týdně nebo častěji. Odborníky rovněž zajímalo, s kým děti a dospívající o dané zkušenosti mluvili a někomu se s ní svěřili. Nejvíce z nich (57 %) se obrátilo na své kamarády, 28 % o tom mluvilo s někým z rodičů a čtvrtina (25 %) uvedla, že o tom nemluvila s nikým.

Zároveň se ukázalo, že s rostoucím věkem roste pravděpodobnost takové negativní zkušenosti. To je odůvodněno tím, že starší děti a dospívající tráví více času online a je tak u nich větší šance se s něčím negativním setkat.

Kyberšikana

Zde se odborníci zabývali tím, zda na dítě nebo dospívajícího někdo útočil pomocí mobilního telefonu, internetu, počítače, tabletu nebo podobného zařízení. Protože jedním z hlavních znaků kyberšikany je to, že se jedná o

ubližování druhému, které je opakované, bylo rozhodující to, jak častá byla zkušenost dětí a dospívajících s takovým jednáním.

8 % dětí a dospívajících uvedlo, že měli zkušenost s kyberšikanou jednou za měsíc a častěji. 92 % dětí a dospívajících uvedlo, že takovou zkušenost nemá nebo se jim něco takového stalo jen párkrát, tudíž šlo o ojedinělé incidenty.

Jako nejčastější forma útoku, s kterou mají děti a dospívající zkušenost, se dle výsledků jeví posílání hnusných a nepříjemných zpráv. S touto formou uvedlo zkušenost 82 % dotázaných obětí. Ukázalo se, že zkušenost s kyberšikanou byla častější u starších dětí než u mladších. Mezi oběťmi pak byli z takových zkušeností více rozhozeni mladší děti a dospívající a dívky než starší děti a dospívající a chlapci.

Sexuálně explicitní obsahy

Tato část výzkumu byla zaměřena na to, jak často se děti a dospívající setkávají na internetu s online pornografií a dalšími typy sexuálně explicitních materiálů, ať už při používání mobilu, počítače, tabletu či jiného online zařízení.

Výsledky ukazují, že se s takovým obsahem setkalo 29 % dětí a dospívajících alespoň jednou za měsíc a častěji. Každý den nebo skoro každý den tomu bylo u 12 % respondentů. Značné rozdíly byly zjištěny mezi věkovými kategoriemi. Zatímco děti ve věku 9-10 let se s těmito obsahy na internetu denně setkalo pouze 1 %, ve věkové kategorii 15-17 let to bylo 25 %. S rostoucím věkem tak roste i zkušenost dětí a dospívajících se sexuálně explicitním obsahem na internetu.

Sexting

Dalším online rizikem, které bylo součástí výzkumu, byl sexting. Otázky související se sextingem byly položeny pouze dětem a dospívajícím ve věku od 11 do 17 let. Zaměřené byly na zkušenost s přijímáním zpráv se sexuálním obsahem, jejich posíláním, zveřejňováním a požadováním od ostatních. Tento obsah mohl být ve formě slov, fotografií nebo videí.

Výsledky ukázaly, že 35 % dotázaných v posledním roce dostalo zprávu se sexuálním obsahem. 25 % uvedlo, že v průběhu posledního roku po nich někdo vyžadoval intimní informace. Zkušenost s odesláním nebo zveřejněním

zprávy se sexuálním obsahem uvedlo 10 % dotázaných. S rostoucím věkem rostl také podíl těchto zkušeností.

Setkávání se s neznámými lidmi

V této části výzkumu se odborníci zaměřili na komunikaci s cizími lidmi na internetu a setkávání se s nimi osobně. Dotázaných se ptali na jejich zkušenost s těmito aktivitami a také na to, jak tyto aktivity hodnotí.

Téměř polovina dětí a dospívajících (49 %) uvedla, že někdy byla na internetu v kontaktu s někým, koho předtím nepotkala osobně. Výrazně častěji tomu tak bylo u starších dětí a dospívajících ve věku od 15 do 17 let (77 %) než u mladších dětí ve věku 9 až 10 let (16 %).

S osobním setkáním s někým neznámým z internetu uvedlo svou zkušenost 23 % dětí a dospívajících. Odborníci se zajímali o to, jak se děti a dospívající po tomto setkání cítili. Většina z nich vnímala toto setkání pozitivně (78 %). Jen 2 % dotázaných uvedla, že byla po této zkušenosti hodně nebo dost rozhozena. Zkoumáno bylo následně to, jak stará byla osoba, se kterou se setkali. Ve většině případů (67 %) se děti a dospívající setkali s někým stejně starým nebo mladším. V 7 % případů se jednalo o setkání s dospělou osobou.

Další škodlivé obsahy na internetu

Těmito obsahy měli výzkumníci na mysli texty, fotografie či videa, která zobrazují násilí, způsoby, jak si lidé fyzicky ubližují, útočí na určité skupiny lidí nebo podněcují např. k užívání drog. Otázky, které se tím zabývaly, byly položeny pouze dětem a dospívajícím od 11 do 17 let.

Výsledky ukázaly, že se děti a dospívající nejvíce setkávali s nenávislnými zprávami, které napadaly určité skupiny či jedince. Tuto zkušenost mělo alespoň jednou měsíčně a častěji 26 % z nich. Druhou nejčastější zkušeností bylo setkávání se s obsahy krutého či násilného charakteru, což uvedlo 18 % dotázaných. I u tohoto rizika se ukázalo, že spolu s věkem roste podíl zkušeností s výše uvedenými druhy škodlivých obsahů.

Další online rizika a zneužití osobních dat či informací

Do této skupiny patří různé druhy rizik. Jde např. o napadení zařízení virem, podvody nebo zneužití hesla a dalších osobních údajů. Právě napadení mobilu, počítače či tabletu virem se ukázalo být nejčastějším problémem, se

kterým se setkala 21 % dětí a dospívajících. Méně časté, ale stále rizikové, je utrácení velkého množství peněz v online hrách či aplikacích, s čímž uvedlo zkušenost 10 % respondentů a zneužití hesla, s kterým uvedlo zkušenost 9 %.

Excesivní používání internetu

Posledním zkoumaným rizikem bylo excesivní používání internetu. V 5 otázkách odborníci zahrnuli kritéria, která je potřeba současně naplnit, aby se užívání internetu dalo označit za excesivní. Respondenti měli možnost označit, zda:

- nespali nebo nejedli kvůli internetu;
- se cítili nepříjemně, když nemohli být na internetu;
- se přistihli, že jsou na internetu, i když je to nebaví;
- zanedbávali kvůli internetu rodinu, přátele nebo školu;
- se snažili omezit čas strávený na internetu, ale neúspěšně.

Ukázalo se, že 7 % dětí a dospívajících minimálně jednou do týdne kvůli internetu nespí nebo nejí. Stejně často se 20 % dětí a dospívajících snaží omezit čas trávený na internetu, avšak neúspěšně. Děti a dospívajících, kteří minimálně jednou týdně zažívají všech 5 kritérií současně, a lze tak u nich hovořit o excesivním používání internetu, bylo pouze 0,4 %. I zde se ukázalo, že s rostoucím věkem roste také podíl zkušenosti s tímto rizikem.¹⁰⁶

Výzkum poskytl řadu dalších informací i z hlediska sociodemografických charakteristik (věk, pohlaví). Tyto výsledky jsou součástí přílohy v grafické podobě.

4.2 Shrnutí reinterpretovaných dat

Z výsledků jasně vyplývá, že většina dětí a dospívajících se připojuje k internetu pomocí mobilního telefonu každý den a využívá ho zejména k zábavě a komunikaci. Čas, který v tomto online prostředí denně tráví, je vysoký, protože u 35 % přesahuje 4 hodiny, přičemž u 9 % z nich je to dokonce přes 7 hodin. Velké množství tohoto času, které se zdá být alarmující, však samo o sobě

¹⁰⁶ BEDROŠOVÁ, Marie, Renata HLAVOVÁ, Hana MACHÁČKOVÁ, Lenka DĚDKOVÁ a David ŠMAHEL. *EU KIDS ONLINE IV v České republice: České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf

automaticky není považováno za riziko. Podstatná je totiž přítomnost negativních dopadů takového používání na jedince v několika oblastech, aby mohlo být označeno za riziko excesivního používání internetu. To se však ukázalo pouze u 0,4 % dětí a dospívajících, čímž je v rámci výzkumu nejméně častým rizikem.

Výsledky dále ukázaly, že starší děti a dospívající používají internet častěji a více se věnují online aktivitám, proto jsou ve větší míře vystaveni online rizikům a mají s nimi zkušenost častěji než děti mladší.

Po shrnutí základních zjištění lze konstatovat, že se jako nejčastější riziko jeví seznamování a komunikace na internetu s někým neznámým, s čímž měla zkušenost téměř polovina dotázaných. Neobvyklé není ani osobní setkání s takovou osobou, ke kterému došlo u téměř čtvrtiny dětí a dospívajících. Ve většině případů však bylo toto setkání se stejně starou nebo mladší osobou a zároveň bylo vnímáno pozitivně. Tyto aktivity tak nelze vždy označovat za problematické, protože díky nim mohou děti získat např. nové kamarády.

Poměrně častá se ukázala být zkušenost se sextingem, konkrétně s přijímáním zpráv se sexuálním obsahem, které obdržela více než třetina českých dětí. Téměř třetina dětí se pak na internetu setkala s materiálem se sexuálním obsahem. Naopak málo častá se dle výsledků jeví zkušenost s kyberšikanou. Pokud k ní docházelo, bylo nejčastější formou útoku posílání nepříjemných zpráv.

Odborníci ve výzkumu několikrát upozornili na to, že ne všechna setkání s potenciálním rizikem jsou negativní zkušeností a ne vždy se jedná o problematické aktivity. To potvrzují i získané výsledky. Jde o běžnou součást vývoje a dospívání, kterým si každé dítě prochází. Rozhodující je, jak děti a dospívající takové setkání vnímají, zda jim způsobuje nepříjemné pocity či důsledky, a jak jsou schopni je zvládat.

Závěr

V této bakalářské práci byly za využití odborných publikací charakterizovány vybrané rizikové jevy vyskytující se v prostředí internetu a sociálních sítí se zaměřením na skupinu dětí a mládeže. Aktuálnost a závažnost této problematiky byla doplněna a podložena reinterpetací dat získaných v rámci výzkumu EU Kids Online IV.

Na základě reinterpetovaných výsledků lze konstatovat, že pro české děti a mládež je internet spolu se sociálními sítěmi běžnou součástí každodenního života. Výsledky ukazují, že přítomnost rizikových jevů v tomto prostředí a setkávání českých dětí a dospívajících s nimi je aktuálním problémem, který nelze přehlížet a je potřeba se mu nadále aktivně věnovat. Závažnost těchto jevů potvrzují konkrétní případy společně s popsányi dopady, které mohou oběť poznamenat na celý život.

Důležité je apelovat zejména na rodiče, aby své děti učili bezpečnému používání internetu a nastavili určitá pravidla ještě před tím, než jim do tohoto prostředí umožní přístup. Prevence z jejich strany je zcela zásadní. Pozornost by měla být věnována také tomu, že více než polovina dětí mladších 13 let používá sociální sítě, ačkoliv nesplňuje minimální věkovou hranici stanovenou pro jejich používání. Rodiče by tak měli své děti více kontrolovat v jejich online aktivitách a zároveň by s nimi měli mluvit o tom, jaké informace a údaje na internetu sdílí z důvodu jejich snadného zneužití. Děti jsou pro svou nezkušenost a důvěřivost lehce zmanipulovatelné a mohou být snadnou obětí pro pachatele. Je však nezbytné edukovat nejen děti, ale i samotné rodiče, kteří ne vždy mají dostatek znalostí a informací o kyberprostoru a jeho nebezpečí. K tomu by mohly kromě jiného posloužit preventivní projekty představené v jedné z kapitol.

V souvislosti s touto problematikou nelze opomenout pandemii onemocnění Covid-19, která propukla v roce 2020. Vzhledem k této situaci lze očekávat, že čas strávený online českými dětmi a mládeží bude za toto období vyšší, na co už někteří odborníci upozornili. Důvodem je to, že běžná kontaktní výuka přešla kvůli zavedeným pandemickým opatřením na určitou dobu do režimu online výuky. Děti a mládež se tak času strávenému online nemohli vyhnout. Podobně se kvůli opatřením přesunula také komunikace a aktivity, které

běžně probíhaly osobně, do prostředí internetu. Vyšší čas strávený online tak mohl přinést vyšší podíl zkušeností s rizikovými jevy. Otázkou je, zda se tento čas po zrušení opatření snížil zpět na úroveň v období před pandemií nebo zůstal stejný. To však ukážou budoucí výzkumy.

Na závěr lze dodat, že výskyt rizikových jevů na internetu by se rozhodně neměl zlehčovat či podceňovat. Nelze však opomenout pozitiva, která internet může přinést. Pokud budou děti dostatečně informované a vzdělané o jeho bezpečném používání, budou schopné různým rizikům lépe čelit a využívat výhod internetu v oblasti komunikace, zábavy i vzdělávání.

Cíle, kterým bylo přiblížit problematiku rizik spojených s užíváním internetu u dětí a mládeže se zaměřením na užívání sociálních sítí, představit možné dopady těchto rizikových jevů a způsoby prevence rizikového chování spolu s využitím dat získaných v rámci výzkumu EU Kids Online IV, bylo dosaženo.

Seznam použité literatury

Monografie

1. BĚLÍK, Václav a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí: pro studenty pomáhajících oborů*. Brno: Tribun EU, 2016. ISBN 978-80-263-1015-0.
2. BLINKA, Lukáš. *Online závislosti: jednání jako droga? : online hry, sex a sociální sítě : diagnostika závislosti na internetu : prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7975-5.
3. ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.
4. HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Praha: Jiří Budka, 1993. ISBN 80-901549-0-5.
5. HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.
6. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.
7. KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně na internetu, průvodce chováním ve světě online*. 1. vyd. Praha: Grada publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.
8. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
9. MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.
10. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
11. ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.
12. ŠKYŘÍK, Petr. *Internet: definice, možnosti, vize*. Brno: Tribun EU, 2009. Knihovnicka.cz. ISBN isbn978-80-7399-784-7.

13. VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5.

Zákonná úprava

1. Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění
2. Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů* v posledním znění

Webové stránky a elektronické zdroje

1. BEDROŠOVÁ, Marie, Renata HLAVOVÁ, Hana MACHÁČKOVÁ, Lenka DĚDKOVÁ a David ŠMAHEL. *EU KIDS ONLINE IV v České republice: České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf
2. HOLLÁ, Katarína. *Sexting a kyberšikana* [online]. Bratislava: IRIS, 2013 [cit. 2021-12-11]. ISBN 978-80-8153-061-6. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/315640783_Sexting_a_kybersikana
3. CHOMYNOVÁ, Pavla, Ladislav CSÉMY a Viktor MRAVČÍK. Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2019. *Zaostřeno* [online]. 2020, roč. 6, č. 5. [cit. 2022-02-10]. ISSN 2336-8241. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33292/1057/Zaostreno%202020-05_ESPAD%202019.pdf
4. Informace o projektu. *E-Bezpečí* [online]. [cit. 2021-12-09]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>
5. KOLOUCH, Jan. *Cybercrime* [online]. Praha: CZ.NIC, 2016 [cit. 2021-11-11]. ISBN 978-80-88168-18-8. Dostupné z: <https://knihy.nic.cz/files/edice/cybercrime.pdf>
6. KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015 [cit. 2021-12-14]. ISBN 978-80-244-4868-8. Dostupné z: <https://www.e->

- bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/75-rizikove-chovani-ceskych-a-slovenskych-deti-v-prostredi-internetu-2015-monografie/file
7. KOPECKÝ, Kamil. Co je sexting. *E-Bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2021-12-11]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/137-154>
 8. KOPECKÝ, Kamil. Problém zvaný Tik Tok. *E-Bezpečí* [online]. 2019, roč. 4, č. 1, s. 5-11 [cit. 2021-11-09]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1403>
 9. KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming: Nebezpečí kyberprostoru* [online]. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o., 2010 [cit. 2021-11-20]. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie>
 10. KOSOVÁ, Lucie a Petr MARTINEK. *Bezpečně v kyber!* [online]. Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost, 2020 [cit. 2022-01-21]. Dostupné z: <https://www.nukib.cz/cs/kyberneticka-bezpecnost/vzdelavani/publikace-ke-vzdelavani/>
 11. KUBALA, Lukáš. Facebook umírá, žezlo přebírá Instagram. *E-Bezpečí* [online]. 2019, roč. 4, č. 1, s. 34-37 [cit. 2021-11-09]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1440>
 12. Kyberkriminalita. *Policie ČR* [online]. [cit. 2021-11-11]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/kyberkriminalita>
 13. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027*. [online]. Praha: MŠMT, 2019. [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf
 14. Netolismus: Průvodce online závislostmi. *Netolismus* [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://www.netolismus.cz/>
 15. *Netolismus: závislost na tzv. virtuálních drogách* [online]. Praha: Státní zdravotní ústav [cit. 2022-01-10]. ISSN 2695-0340. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/259-netolismus>
 16. O filmu. *V síti* [online]. [cit. 2021-12-14]. Dostupné z: <http://www.vsitifilm.cz>
 17. O nás. *Bezpečně online* [online]. [cit. 2021-12-09]. Dostupné z: <https://bezpecne-online.ncbi.cz/uvod/o-nas>

18. Podmínky poskytování služeb. *YouTube* [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/t/terms>
19. Sociální síť. *Nebojte se Internetu* [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://www.nebojteseinternetu.cz/page/3396/socialni-site/>
20. SVOBODOVÁ, Eva a Miroslav BAROT. Kanadským Vancouverem otřásla zpráva o smrti patnáctileté šolačky Amandy Toddové. *E-Bezpečí* [online]. 2012 [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/kybersikana/560-kanadskym-vancouverem-otasla-zprava-o-smrti-patnactilete-kolaky-amandy-toddove>
21. SZOTKOWSKI, René a kol. *Sexting u českých dětí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020 [cit. 2021-12-11]. ISBN 978-80-244-5794-9. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/144-sexting-u-ceskych-deti-2020-szotkowski-kopeccky-dobesova/file>
22. SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ a Veronika KREJČÍ. *Nebezpečí internetové komunikace IV* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013 [cit. 2021-11-23]. ISBN 978-80-244-3912-9. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/58-nebezpeci-internetove-komunikace-iv-2012-2013/file>
23. ŠMAHEL, David et al. *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries* [online]. EU Kids Online, 2020 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://irtis.muni.cz/media/3218267/eu-kids-online-2020-16march2020.pdf>
24. Téměř tři čtvrtiny dětí oslovených na internetu se vydají na schůzku s cizím člověkem, ukázal výzkum. *E-Bezpečí* [online]. 2019 [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/ceske-deti-v-kybersvete-2019>

Seznam příloh

Graf č. 1: Připojování k internetu prostřednictvím mobilu a notebooku nebo stolního počítače (%).

Graf č. 2: Množství času tráveného na internetu během běžného dne a během víkendu (%).

Graf č. 3: Aktivity na internetu, do kterých se děti a dospívající zapojili během posledního měsíce (%).

Graf č. 4: Dovednosti dětí a dospívajících na internetu, kteří uvedli, že pro ně dovednosti naprosto platí nebo spíše platí (%).

Graf č. 5: Děti a dospívající, kteří měli v posledním roce negativní zkušenost na internetu (%).

Graf č. 6: Jak často děti a dospívající na internetu v posledním roce něco obtěžovalo nebo rozhodilo (%).

Graf č. 7: Formy online agrese, které děti a dospívající zažili v posledním roce (%).

Graf č. 8: Jak se oběti online agrese po události cítily (%).

Graf č. 9: Děti a dospívající, kteří se v posledním roce setkali se sexuálními obsahy na internetu (%).

Graf č. 10: Zkušenosti dětí a dospívajících ve věku 11-17 let se sextingem v posledním roce (alespoň někdy, %).

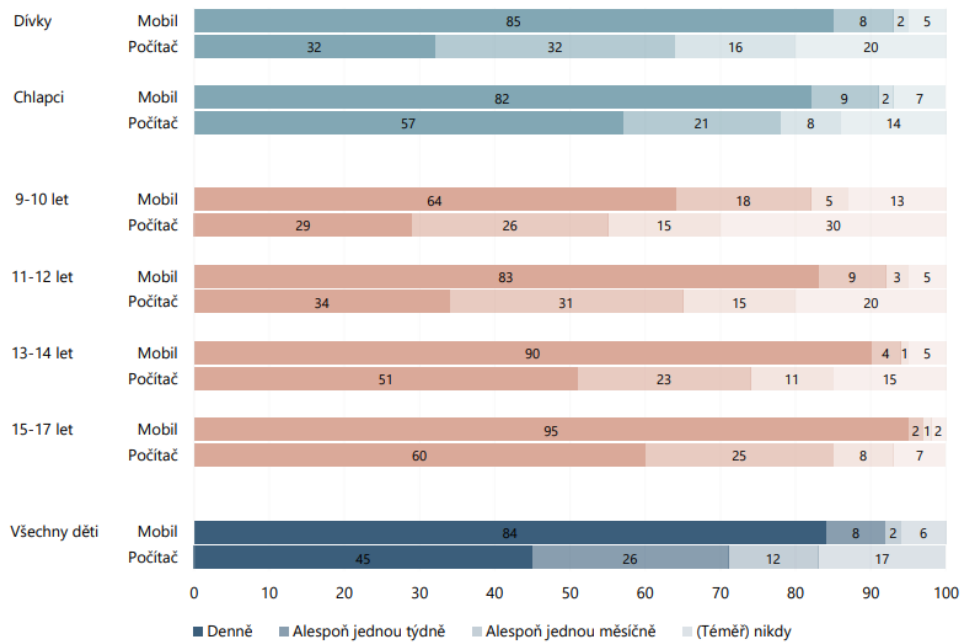
Graf č. 11: Komunikace a setkávání dětí a dospívajících s neznámými lidmi online a offline v posledním roce (%).

Graf č. 12: Jak se děti a dospívající cítili po setkání tváří v tvář v posledním roce s někým, koho nejprve potkali na internetu (%).

Graf č. 13: Kolik dětí a dospívajících splňuje žádné, 1-4 nebo 5 z pěti kritérií poukazujících na excesivní užívání internetu (%).

Přílohy práce

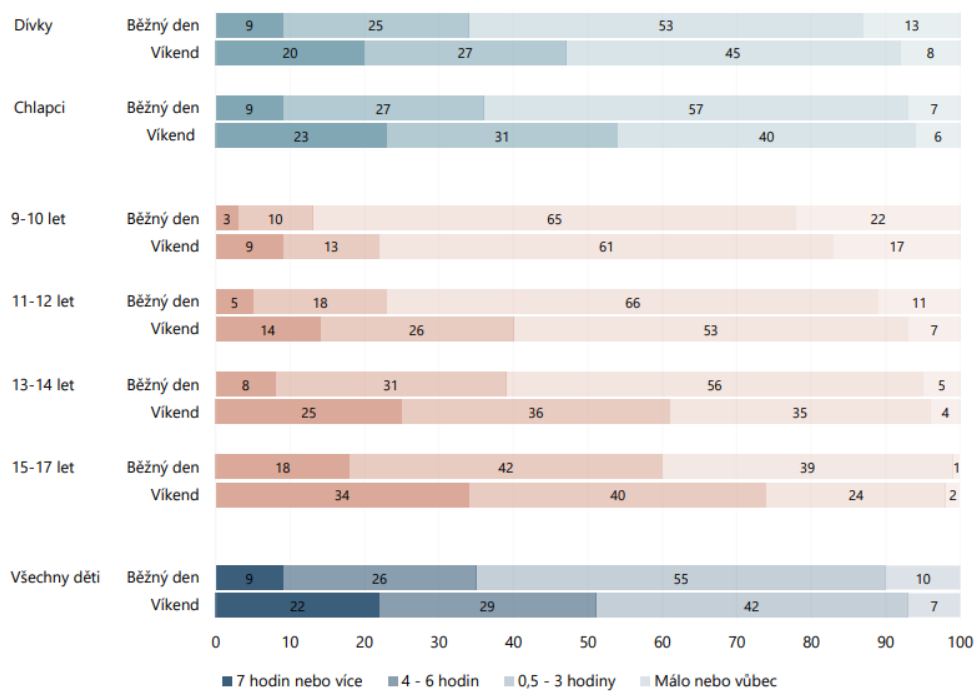
Graf č. 1: Připojování k internetu prostřednictvím mobilu a notebooku nebo stolního počítače (%).

Znění otázky: Jak často jsi online nebo používáš internet na následujících zařízeních? (a) Mobil/chytrý telefon, (b) Stolní počítač nebo notebook.

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

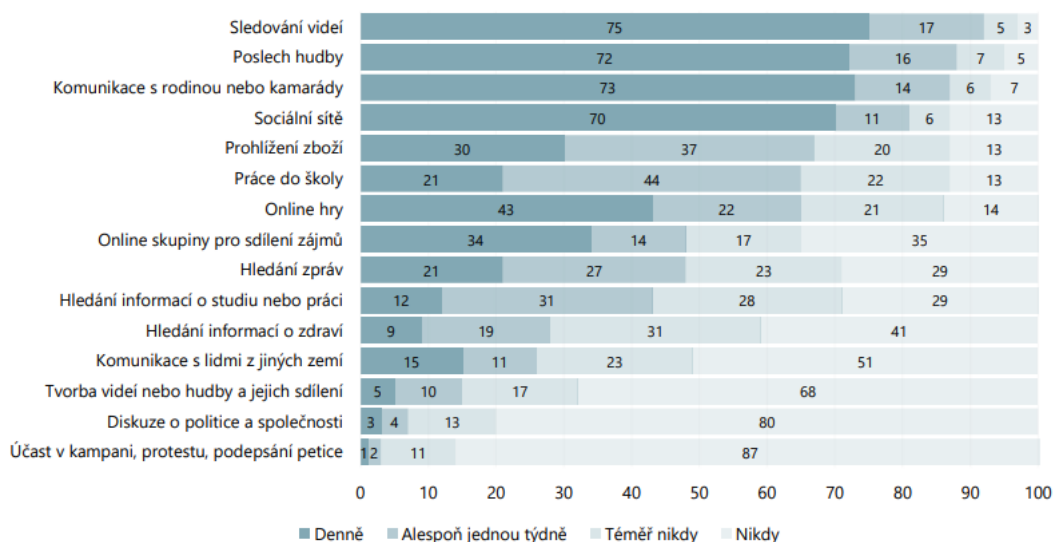
Graf č. 2: Množství času tráveného na internetu během běžného dne a během víkendu (%).

Znění otázky: Kolik času přibližně trávíš na internetu? (a) Během běžného všedního dne (tedy dne, kdy je škola), (b) Během běžného víkendu.

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

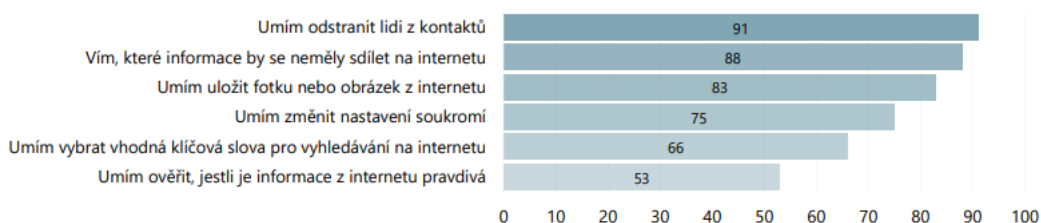
Graf č. 3: Aktivity na internetu, do kterých se děti a dospívající zapojili během posledního měsíce (%).

Znění otázky: Jak často jsi NA INTERNETU v posledním měsíci dělal/a tyto věci?

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

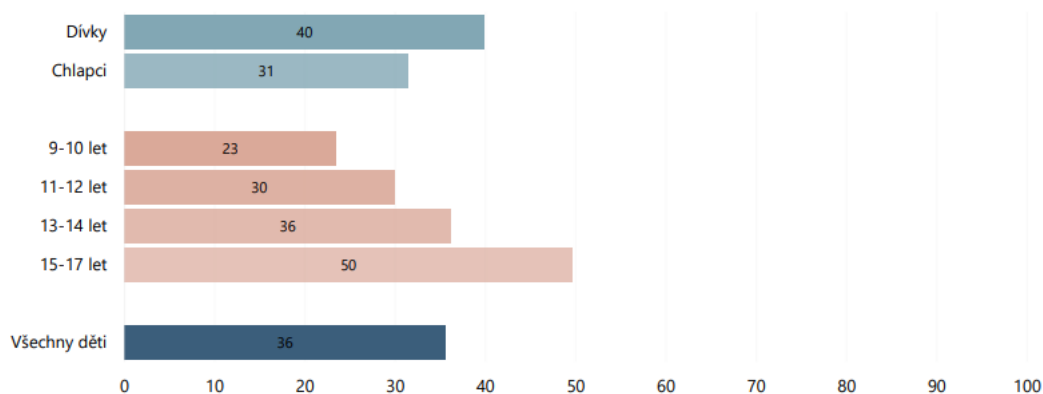
Graf č. 4: Dovednosti dětí a dospívajících na internetu, kteří uvedli, že pro ně dovednosti naprosto platí nebo spíše platí (%).

Znění otázky: Na škále od 1 do 5 vyznač, jak moc následující tvrzení platí pro tebe. Možnost 1 znamená "Vůbec pro mě neplatí" a možnost 5 znamená "Naprosto pro mě platí".

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

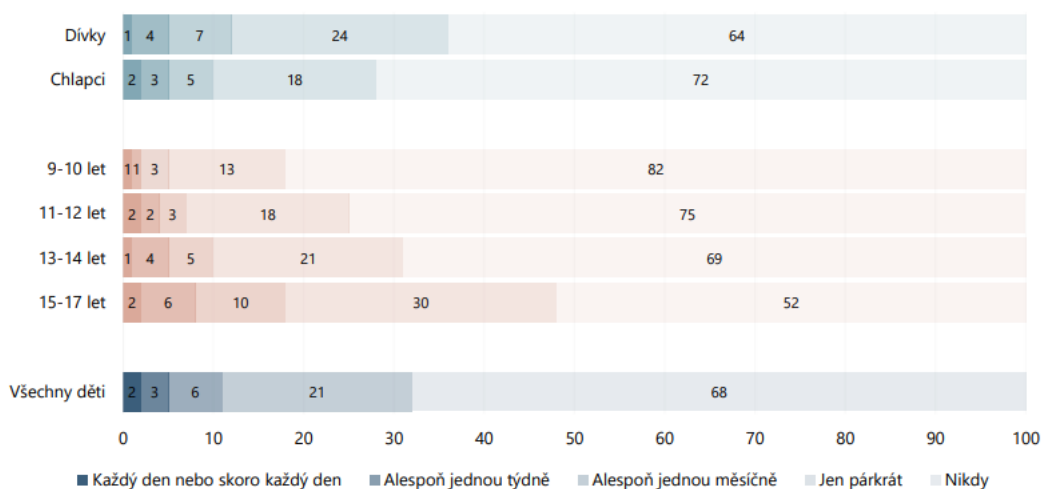
Graf č. 5: Děti a dospívající, kteří měli v posledním roce negativní zkušenost na internetu (%).

Znění otázky: Stalo se ti někdy v POSLEDNÍM ROCE na internetu něco, co tě obtěžovalo nebo tě nějakým způsobem rozhodilo (cítíš/a jsi se potom rozhozeně, nepříjemně, vystrašeně, nebo sis říkal/a, že bys to raději neviděl/a)?

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

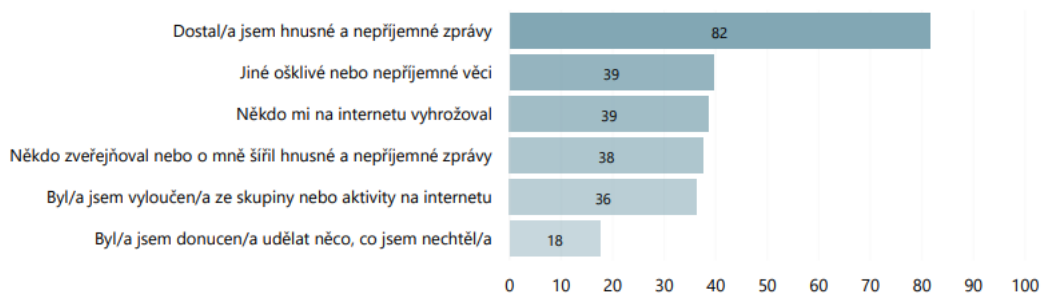
Graf č. 6: Jak často děti a dospívající na internetu v posledním roce něco obtěžovalo nebo rozhodilo (%).

Znění otázky: Uvedl/a jsi, že se ti někdy v posledním roce na internetu stalo něco, co tě obtěžovalo nebo tě nějakým způsobem rozhodilo. Jak často se to v POSLEDNÍM ROCE stalo?

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

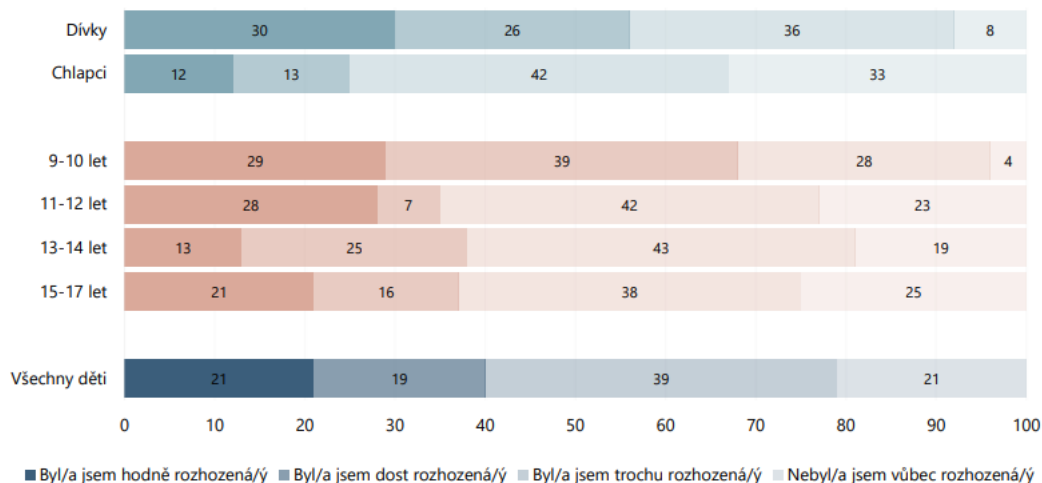
Graf č. 7: Formy online agrese, které děti a dospívající zažili v posledním roce (%).

Znění otázky: Stala se ti v posledním roce některá z následujících věcí?

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

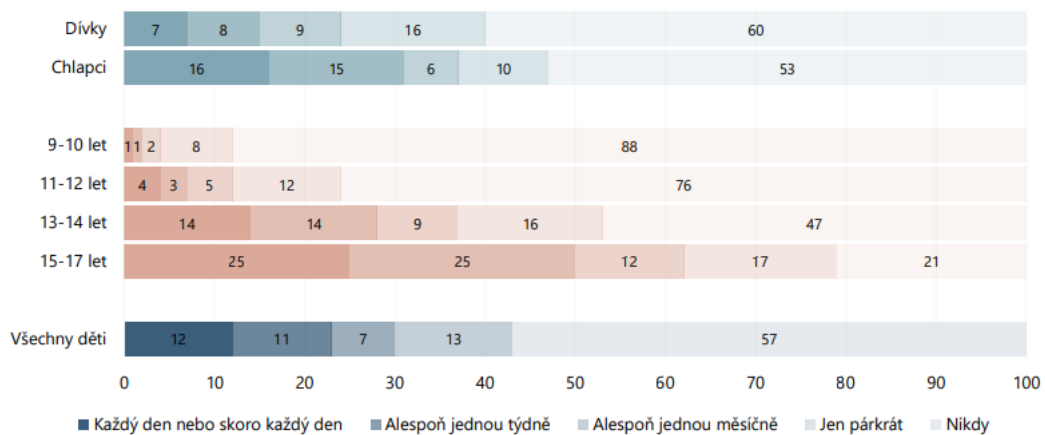
Graf č. 8: Jak se oběti online agrese po události cítily (%).

Znění otázky: Teď si prosím vzpomeň na to, když s tebou někdo naposledy na internetu zacházel takovým hnusným nebo nepříjemným způsobem. Jak jsi se přitom cítil/a?

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

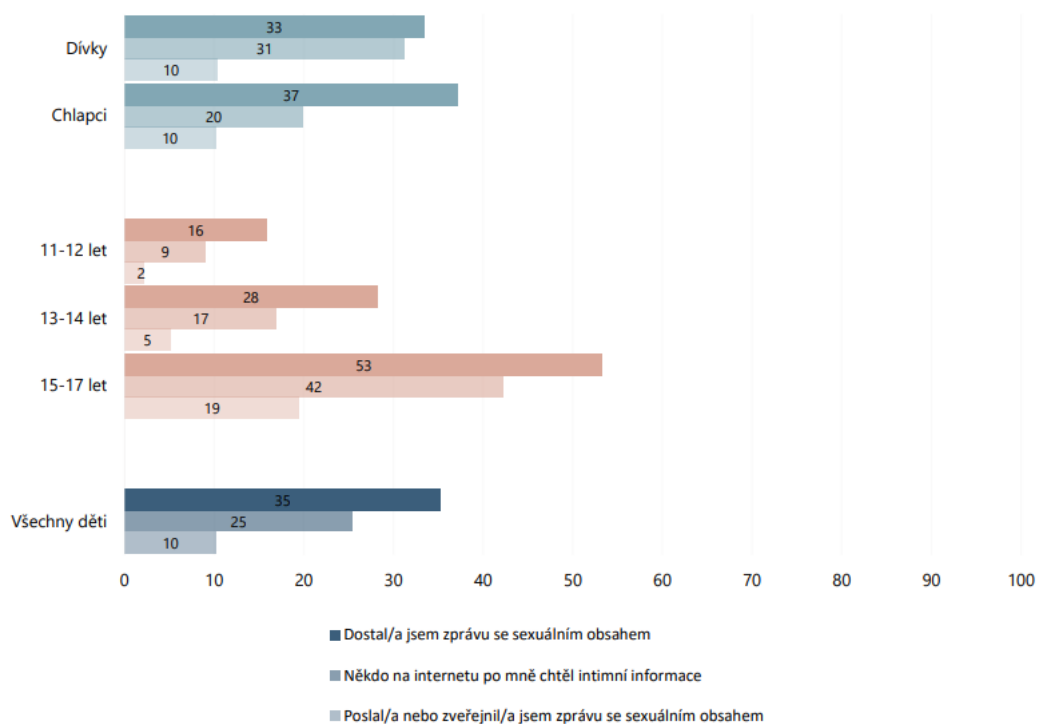
Graf č. 9: Děti a dospívající, kteří se v posledním roce setkali se sexuálními obsahy na internetu (%).

Znění otázky: Jak často jsi v POSLEDNÍM ROCE viděl/a takovéto obrázky, fotky nebo videa některým z následujících způsobů? (Na mobilu, počítači, tabletu nebo jiném online zařízení.)

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

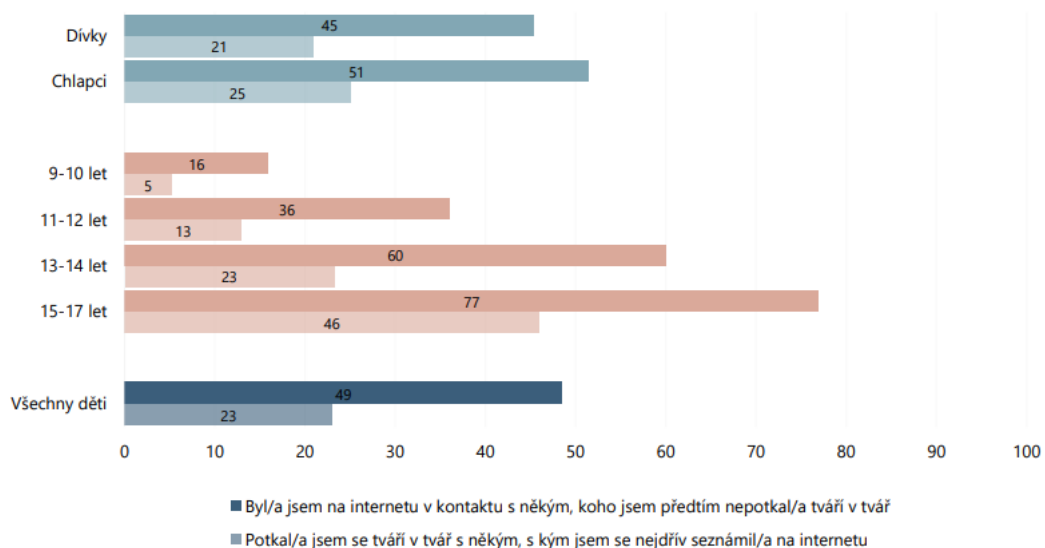
Graf č. 10: Zkušenosti dětí a dospívajících ve věku 11-17 let se sextingem v posledním roce (alespoň někdy, %).

Znění otázek: Dostal/a jsi někdy v posledním roce zprávu se sexuálním obsahem? Mohlo to být ve formě slov, obrázků nebo videí. Jak často, pokud vůbec, po tobě v posledním roce někdo na internetu chtěl intimní informace o tobě (např. jak tvoje tělo vypadá bez oblečení nebo tvoje sexuální zážitky) nebo tvoje intimní fotky nebo videa, i když jsi je nechtěl/a zasílat nebo na takové otázky odpovídat? Poslal/a nebo zveřejnil/a jsi někdy v posledním roce zprávu se sexuálním obsahem? Mohlo to být ve formě slov, obrázků nebo videí týkajících se tebe nebo někoho jiného.

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

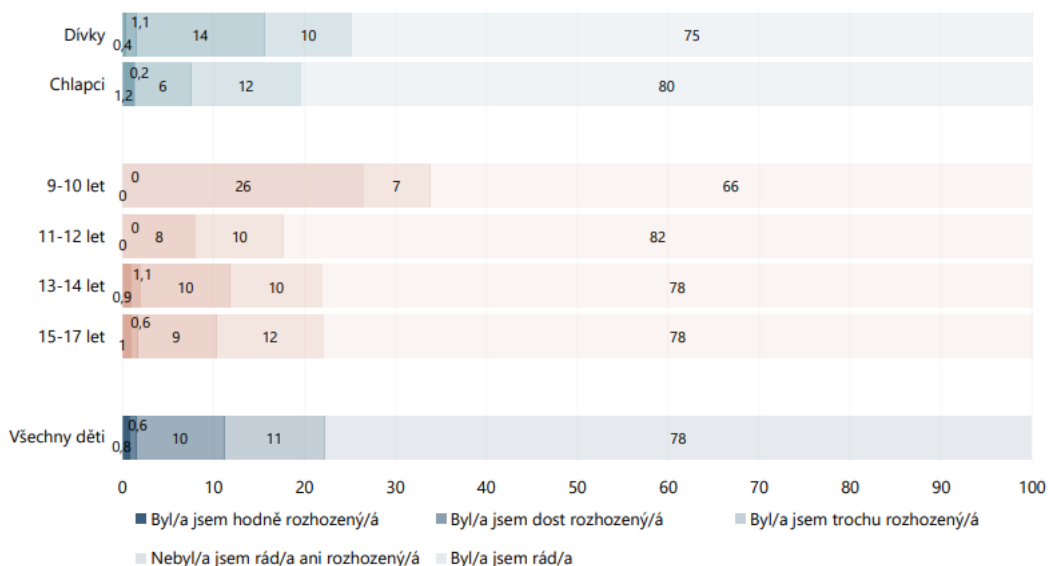
Graf č. 11: Komunikace a setkávání dětí a dospívajících s neznámými lidmi online a offline v posledním roce (%).

Znění otázky: Byl/a jsi NĚKDY na internetu v kontaktu s někým, s kým jsi se předtím nepotkal/a tvář v tvář? Potkal/a jsi se v POSLEDNÍM ROCE tvář v tvář s někým, s kým jsi se nejdříve seznámil/a na internetu?

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

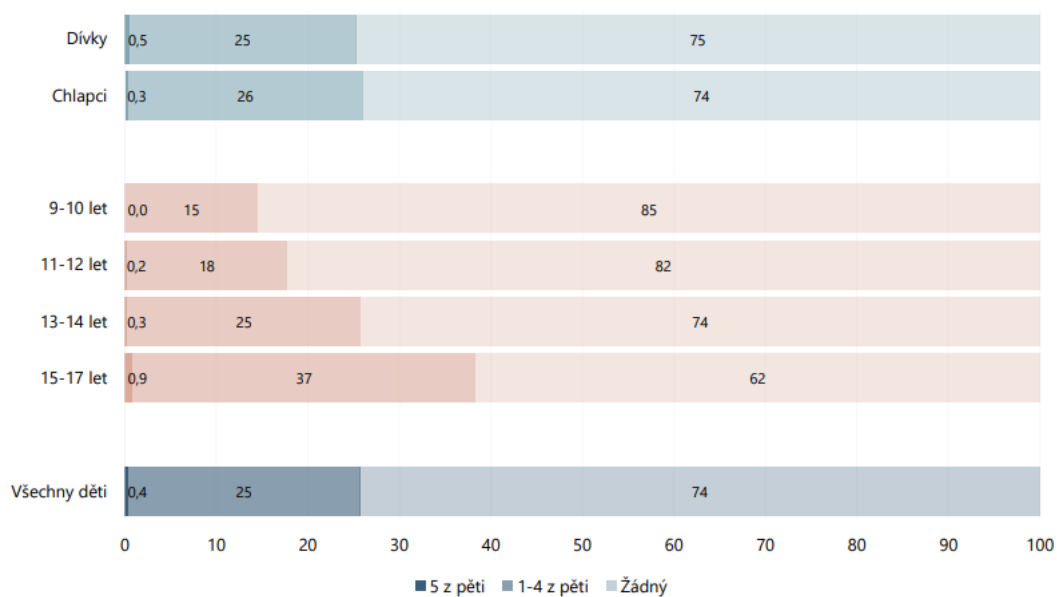
Graf č. 12: Jak se děti a dospívající cítili po setkání tvář v tvář v posledním roce s někým, koho nejprve potkali na internetu (%).

Znění otázky: První setkání tvář v tvář s někým, s kým jsi se nejdříve seznámil/a na internetu, může být fajn nebo může být nepříjemné a rozhodit tě. Když ses NAPOSLEDY takto s někým setkal/a, jak ses přitom cítil/a?

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

Graf č. 13: Kolik dětí a dospívajících splňuje žádné, 1-4 nebo 5 z pěti kritérií poukazujících na excesivní užívání internetu (%).

Znění otázky: Jak často se ti v POSLEDNÍM ROCE stala některá z následujících věcí? (a) Nejedl/a jsem nebo nespál/a kvůli internetu, (b) Cítil/a jsem se nepříjemně, když jsem nemohl/a být na internetu, (c) Přistihl/a jsem se, že jsem na internetu, i když mě to moc nebaví, (d) Zanedbával/a jsem rodinu, přátele, nebo školu kvůli času strávenému na internetu, (e) Snažil/a jsem se omezit čas, který trávím na internetu, ale neúspěšně.

Zdroj: EU KIDS ONLINE IV v České republice, 2018

Seznam zkratk

ČR Česká republika

ESPAD European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs
(Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách)

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

MV Ministerstvo vnitra České republiky

Např. Například

Tzv. Takzvaný